БҮХЫ ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ!

БУРЯТ-МОНГОЛОЙ ҮНЭН

ВКП(б)-гэй Бурят-Монголой Обкомой, БМАССР-эй Верховно Соведэй ба ВКП(б)-гэй Улан-Удын Горкомой орган.

№ 200(5092)
Суббото
Октябриин
5
1946 он

Сэн 20 мүнгэн

Большевистскэ парти, Советскэ Правительство болон Агууехэ вождь нүхэр Сталиниие тойрон нягтаар жагсаһан социалистическэ Бурят-Монголой ажалшадай шэнэ табанжэл соо гайхамшаг амжалтануудые туйлаха байһандань һэжэг һанаг данагүй.

БМАССР-эй Верховно Соведэй IX Сесси

Бурят-Монгол АССР-эй 1946 оной гүрэнэй бюджет ба 1945 оной гүрэнэй бюджедэй дүүргэлтэ болоһон тухай

Бурят-Монгол АССР-эй Финансын Министр нүхэр К. Д. Винтовкиной элидхэлһээ

Нүхэд депутадууд!

1946—1950 онуудта СССР-эй арадай ажахые һэргээн бодхоохо ба хүгжөөхэ табанжэлэй түсэб тухай СССР-эй Верховно Соведэй нэгэдэхи сессеэр баталан абтаһан Хуули болбол бүхы советскэ ороной үмэнэ туйлай ехэ зорилгонуудые табиһан байха юм. Энэ хуули хадаа манай Эхэ ороной түүхэ домогто алдарта һайхан шэнэ хуудаһа нээбэ, ороной бүтээхы хүсые саашадаа улам ехээр ургуулха, тэрэнэй экономическа хүсэ шадалые бэхижүүлхэ, улад зоной материальна ажаһуудал ба культура болбосоролые дэбжүүлхэ арга боломжонуудые олгоно. Шэнэ табанжэлэй түсэб тухай тэрэ Хуулиар табигдаһан зорилгонуудые шиидхэхэ хэрэгтэ ороод байхадаа, бурят-монгол арад болбол ленинско-сталинска политикые хэлбэрилтэгүйгөөр бэелүүлэн, агууехэ ород арадай ахацүүгэй туһаламжатайгаар социалистическэ байгуулалтада шэнэ шэнэ амжалтануудые туйлаха байһаниинь лабтай.

Республикын Министрнүүдэй Совет болбол Бурят-Монгол АССР-эй 1946 оной гүрэнэй бюджедые болон 1945 оной бюджедэй дүүргэлтэ болоһон тухай тоосоото элидхэлые Танай үзэмжэ ба баталамжа дээрэ табижа байна гээшэ.

Бурят-Монгол АССР-эй 1946 оной гүрэнэй бюджет болбол шэнэ табанжэлэй түрүүшын жэлдэ манай республикын ажахын ба культурна байгуулалтые шухала хэрэгтэй мүнгэн зөөрөөр хангаха гэһэн зорилготой юм.

Тус бюджедэй олзонууд ба гаргашануудай хэмжээнь энэ сессеэр баталагдаһан БМАССР-эй арадай ажахые һэргээн бодхоохо ба хүгжөөхэ табанжэлэй түсэб тухай Хууляар 1946 ондо табигдаһан зорилгонуудһаа үндэһэлжэ гарана.

I. 1945 ондо БМАССР-эй гүрэнэй бюджедые дүүргэлтэ болгоһон тухай

Бурят-Монгол АССР-эй 1945 оной гүрэнэй бюджет хадаа олзо оруулгын талаар 547 мянга 600 түхэриг ба гаргашын талаар 120 миллион 700 мянга 400 түхэриг сумматайгаар дүүргэгдэһэн байна.

Бюджедэй дүүргэлтые хараад үзэхэдэ, зарим нютагуудай Соведүүд болон финансова органууд 1945 ондо олзо оруулха бюджедээр абтаһан зорилгонуудые үнгэрэгшэ жэлдэ балай һайнаар дүүргэжэ шадаагүй байшоо.

Гүрэнэй бюджедэй гаргашанууд соо улад зоной социально-культурна эрилтэнүүдые финансировалха ябадал нёдондо гол статьянь боложо, 82 миллион 903 мянган түхэриг болоһон байха юм.

1945 ондо Бурят-Монгол АССР-эй гүрэнэй бюджедые дүүргэлтэ болгоһон хураангы дүнгүүд иимэ байна гээшэ.

Энээн дээрэһээ, ажалшадай депутадуудай Соведүүд болон республикын финансова органууд хадаа 1945 ондо бюджедэй дүүргэлтэ болгоһон дүнгүүдые анхаралдаа абажа, 1946 ондо олзо оруулха ябадалые хүсэд хангаха, бюджетнэ эмхи зургаануудта болон бүхы хэмжээ-ябуулганuудта таһаралтагүйгөөр мүнгэ гаргажа үгэхэ тушаа хэмжээ абаха ёһотой.

II. 1946 оной Бурят-Монгол АССР-эй бюджедэй гаргашанууд

1946 оной гүрэнэй бюджет болбол республикын арадай ажахы ба культурно-болбосоролые улам саашадаа хүгжөөхын тулада шухала гаргашануудые хэхээр хараална. Тиимэ байһан хадань, 1945 ондо дүүргэлтэ болгоһондо орходоо 28 процент хүртэр нэмэжэ, 153 миллион 339 мянган түхэриг хэмжээтэйгээр мүнөө жэлэй бюджедые БМАССР-эй Министрнүүдэй Совет баталан абаһан байнабшуу.

1946 оной бюджедэй ниитэ ургалтаһаа 54 процентнь социально-культурна хэмжээ-ябуулганuудые финансировалха хэрэгтэ зорюулагдана. Арадай ажахые һэргээн бодхоохо ба хүгжөөхэ тушаа угаа ехэ гаргашануудые хэхэ байбашье, ажалшан зоной культурна эрилтэнүүд тухай Ленин-Сталинай партиин ба Советскэ Правительствын хододоо анхарал оролдолго гаргажа байһанайнь ашаар, эдэ гаргашанууд илангаяа манай национальна республикын бюджедээр хэлбэрилтэгүй ургажа байдаг юм.

Социально-культурна хэмжээ-ябуулганuудые мүнгөөр хангалга

Энэ жэлдэ Бурят-Монгол АССР дотор социально-культурна хэмжээ-ябуулганuудта 100 миллион 831 мянган түхэриг гаргашалагдаха юм. Тэрэнь бүхы бюджедэй 66 процент болохо байна.

Гэгээрэлэй хэрэгтэ хамта 61 миллион 857 мянган түхэриг һомологдобо, тэрэнь 1945 ондо хэгдэһэн гаргашатай сасуулбал 24,7 процент үлүү болохо юм.

Гансал манай советскэ орондо хүүгэд тухай угаа ехэ анхарал оролдолго гаргагдана гээшэ. Хүүгэдэй садуудые бариха ба мүн тэрэшэлэн үншэн үхибүүдые хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ 11 миллион 584 мянган түхэриг гаргаха байна. 1946 ондо долоо наһанай—эхин классуудта һураха 15 мянган хүүгэд һургуулида ябажа захалхань. Мүнөө жэлдэ республикын һургуулинуудта хамта 74 мянган хүүгэд һураха юм.

Энэ жэлдэ багшанарай кадрнуудые бэлэдхэхэ тухай тон ехэ анхарал хандуулагдана. Тиимэһээ педагогическа училищануудай гаргашада 1 миллион 174 мянган түхэриг һомологдобо. Городууд ба хүдөөгэй культурно-болбосоролой эмхи зургаануудта 3 миллион 298 мянган түхэриг үгтэхэ юм, тэрэнь нёдондонойхидо орходоо 1 миллион 130 мянган түхэриг хүртэр нэмэхэ байнабшуу. Библиотекэнүүдэй, соцкультурын ба уншалгын байшангууд, республикын музейнүүд 277 мянган түхэриг абаха жэшээтэй.

Манай орондо эрдэм наукые дэлгэрүүлхэ тухай парти ба правительство угаа ехэ анхаралаа табина. Научна хүдэлмэрилэгшэдэй материальна условинуудые һайжаруулха тухай Союзна правительствын тогтоол тухай һануулжа хэлэбэл энээниие гэршэлхэ байна. Бюджедэй ёһоор манай республика дотор научно-шэнжэлэлгын хүдэлмэридэ 1 миллион 218 мянган түхэриг һомологдохо байна.

Энэ жэлэй бюджэдэй ёһоор, искусствын хэмжээ-ябуулганuудта 5 миллион 664 мянга гаран түхэриг хараалагдана. Иигээд байхадаа, Бурят-Монголой Ленинэй ордено Гүрэнэй хүгжэмтэ драмын театрта „Эрдэни шулуун" гэжэ анха түрүүшын бурят национальна балет, „Русалка" гэжэ опера ба бусад классическа зохёолнуудые табижа үргэлжэлүүлхэ арга олгохо юм. Ород драматическа театр ба Эдиршүүдэй театр шэнэ сезондо мүн лэ һонирхолтой һайн зүжэгүүдые табижа захалхань.

Манай республика дотор элүүрые сахиха хэрэгтэ мүнгэ һомололго жэлһээ жэлдэ нэмэжэ байдаг. Хэрбээ 1945 ондо энэ хэрэгтэ 31 миллион 112 мянган түхэриг гаргашалагдаһан байгаа һаа, мүнөө жэлдэ 5 миллион гаран түхэриг үшөө нэмэхэ байнабшуу.

Элүүрые сахиха үндэһэн эмхи зургаанууд 1946 ондо бүри олон боложо, больницануудта ба нарайлалгын гэрнүүдтэ 2.140 койко бии болохо байна. Городуудта болон хүдөө нютагуудта улад зондо амбулаторно туһаламжа үзүүлхэ ябадал һайжарха юм. Энээндэ мүнгэ гаргашалалга нёдондонойхидо орходоо 713 мянга гаран түхэриг нэмэхэ болоно. Мүн тэрэшэлэн санитарна ба халдабарита үбэшэнтэй тэмсэхэ эмхи зургаанууд ба хэмжээ ябуулганuудта яһала ехэ мүнгэн һомологдобо. Эхэ ороноо аршалагшадай бүлэнэр ба Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай инвалидууд манай орондо туйлай ехэ анхаралаар хүреэлэгдэнхэй. Манай республика дотор социальна хангалгын эрилтэдэ 2 миллион 2 мянган түхэриг һомологдоһон байха юм.

Нэгэн доро туһаламжа үзүүлхын тулада 331 мянган түхэриг хараалагдаад байна. Санаторно-курортын эмнэлгэ, мүн ажалай ба дайнай инвалидуудта тэдхэмжэ түлэхэ ябадал улам ехэ болохонь.

Энэ жэлдэ физическэ культурын хэрэгтэ мүнгэ гаргашалалга нёдондонойхидо орходоо 53 процент нэмэбэ. Парти ба правительство болбол хүүгэдые түрэһэн эхэнүүд тухай илангаяа ехэ анхарал хандуулжа, тэдэндэ тусгаар оролдолго гаргадаг ба хүндэлдэг байха юм. 1946 оной январиин 1 болтор гансахан Бурят-Монгол АССР дотор олон хүүгэдтэй ганса бэе эхэнүүдтэ түлэгдэһэн тэдхэмжэнүүд 10 миллион 252 мянган түхэриг болобо.

Энэ жэлэй бюджедэй ёһоор капитальна барилгада ехэхэн мүнгэн гаргашалагдаха байна. БМАССР-эй Гэгээрэлэй Министерствын бюджедээр хүүгэдэй сад ба байшан, һургуулиин гэрнүүдые барижа дүүргэлгэдэ хэдэн зуугаад мянган түхэриг һомологдонхой. Баһа, гэгээрэл болбосоролой гэр байшангуудые һэльбэн заһаха хэрэгтэ 1 миллион 350 мянган түхэриг үгтэбэ. Искусствын талаар театрнуудай, театрально-музыкальна училищын ба уранһайханай музейн байшангуудай заһабарида 430 мянган түхэриг, эмнэлгын эмхи зургаануудай капитальна заһабарилгада 1 миллион 400 мянган түхэриг гэхэ мэтээр һомологдоһон байха юм.

Гэхэ зуура, социально-культурна гаргашануудай талаар энэ жэлэй бюджедые дүүргэлтэ болгохо үедэ түсэбөөр абтаһан эмхи зургаанууд хүсэд байгуулагдаагүй ба хэмжээ ябуулганuуд дүүрэн бэелүүлэгдээгүй байһан тухай депутадуудай анхарал хандуулха ёһотой.

Арадай ажахыда мүнгэ һомололго

1946 ондо республикын арадай ажахыда бюджедэй ёһоор һомологдоһон мүнгэн хадаа хамта 26 миллион 13 мянга гаран түхэриг болоно. Тэрэнь нёдондонойхидо орходоо 2 дахин нэмэһэн байна. Энэ мүнгэнэй гол ехэ сумманъ хүдөө ажалай ба коммунальна гэр байрын барилгануудай хэмжээ ябуулганuудта мүнгөөр хангаха гэжэ зорюулагданхай.

Энэ жэлдэ хүдөө ажалда 7 миллион 965 мянга гаран түхэриг гаргашалагдаха гэбэ. Тэрэнь 1945 онойхидо орходоо 48 процент үлүү болохо юм. Ушарынь хадаа, манай республикын социалистическэ хүдөө ажал болон илангаяа тэрэнэй гол һалбари болохо малажалда хабаадаха эмхи зургаануудые үргэдхэхэ ба һайжаруулха шухала хэрэгтэй болоод байнабшуу. Жэшээнь, зоотехническэ, ветеринарна участогууд олошорхо ба тэндэ ажаллаха мэргэжэлтэн энэ жэлэй эсэс хүртэр 106 хүнөөр нэмэ юм. 1946 ондо зоотехническэ-ветеринарна барилгада 1 миллион 119 мянган түхэриг үгтэхэнь.

Коммунальна гэр байрын барилгын гаргашань бюджедэй ёһоор 9 миллион 789 мянга гаран түхэриг болохо байна. Тэрэнь нёдондонойхидо орходоо 2 дахин нэмэбэ. Энээнһээ 6 миллион гаран түхэригынь Улан-Удэ городой гэр байрануудай ба культурна болбосон барилгада гаргашалагдаха ушартай.

Бүри Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайн сэрэгэй болоно байха үедэ нютагай түлишын ресурсэнүүдые бэдэржэ олохо ба тэрэниие үргэдхэхэ гэһэн зорилго манай республикын үмэнэ табигдаһан байгаа. Энэ зорилгые бэелүүлжэ, мүнөө жэлдэ нютаг дээрээ шулуун нүүрһэ малталгые 20 мянган тонно болгохо гэһэн байна. Эндэхи шулуун нүүрһэнэй малталгын ажалые хүгжөөхын тулада 1946 ондо 511 мянган түхэриг һомологдобо.

Нютагай ажа үйлэдбэриин капитальна хүдэлмэридэ энэ жэлдэ 244 мянган түхэриг гаргашалха гэжэ хараалагдаа. 1946 оной арадай ажахын түсэбэй ёһоор баталагдаһан капитальна хүдэлмэриин хэмжээ ехэ болоод байһан дээрэһээ нютаг дээрэхи барилгын хэрэгсэлнүүдые бүтээн гаргаха тушаа ехэхэн эрилтэнүүд табигдана. Тиимэ зорилгоор 1946 ондо барилгын материалнуудай Управлениин предприятинуудта 1 миллион 174 мянган түхэриг гаргадажа үгтэхэнь.

Гүрэнэй захиргаанай гаргашанууд

Гүрэнэй захиргаанай органуудта 1946 ондо 26 миллион 63 мянган түхэриг һомологдобо. Тэрэнь нёдондонойхидо орходоо 5 миллион 100 мянга гаран түхэриг нэмэһэн байха юм.

1946 ондо гүрэнэй захиргаанай гаргашын нэмэһэн ушарынь хадаа, манай республика дотор мал ажалай Министерство ба тэрэнэй аймагуудай таһагууд, Улан-Удэ городой райсоведүүдэй дэргэдэ районно байра барилгын Управлени болон коммунальна таһагууд гэхэ мэтын шэнэ эмхи зургаанууд бии болоһон байха юм. Тэрээнһээ гадна хэдэ хэдэн бюджетнэ эмхи зургаанудта шэнэ тушаалнууд бии болонхой.

Иигэжэ һомологдоһон мүнгэн тусхай зорилготой байгаашье һаань, штатно-сметнэ заршамые эбдэһэн хэдэн олон ушарнууд предприятинууд, эмхи зургаанууд ба организацинуудые шалган үзэхэдэ элирүүлэгдэһэн байха юм.

ССР Союзай Министрнүүдэй Соведэй августын 13-да гаргаһан тогтоолой ёһоор советскэ, гүрэнэй, ажахын, кооперативна ба олониитын организацинуудта штадуудые үргэдхэхэ ябадал хоригдонхой. Энэ тогтоолые бэелүүлхэ ябадал хадаа угаа ехэ мүнгэ арбилжа, тэрэниие шэнэ Сталинска табанжэлэй түсэбые финансировалха арга манай гүрэндэ олгохо байнабшуу.

Ажалшадай депутадуудай нютагуудай Соведүүд болон финансова органууд болбол гүрэнэй захиргаанда һомологдоһон мүнгэн зөөриие гаргашалха ябадалые гуримтгай болгожо тэрэниие гамтайгаар гаргашалха гэжэ оролдохо ёһотой.

III. БМАССР-эй 1946 оной гүрэнэй бюджедэй олзонууд

Бюджедээр хараалагдаһан гаргашанууд ба манай арадай ажахын эрилтэнүүд хадаа гүрэнэй предприятинуудай ба организацинуудай оруулха олзоор болон суглуулһан мүнгөөр, мүн тэрэшэлэн уялгата ба һайн дуранай түлбэриин мүнгөөр хангагдаха юм.

Энээнтэй тааруулжа Бурят-Монгол АССР-эй 1946 оной гүрэнэй бюджедэй олзонуудые 153 миллион 339 мянган түхэриг байха гэжэ БМАССР-эй Министрнүүдэй Совет тодорхойлон гаргаба.

Манай республикын бюджедтэ олзо оруулха гол юумэнь юу байнаб гэхэдэ: эд товарай эрьелтэһээ абтаха налогой мүнгэн болоно. Тиимэ хадань, худалдаа-наймаанай ба ажаүйлэдбэриин предприятинуудай ажал-ябуулга дээрэһээ энэ бюджедээр хараалагдаһан олзо оруулгын ехэнхи хубинь дулдыдаха болоно. Ажаүйлэдбэриин ургалта, үргэн хэрэглэлэй эд бараае элбэг дэлбэгээр гаргаха ба советскэ худалдаа-наймааниие дэлгэрүүлхэ ябадал хадаа 1946 ондо энэ олзо оруулгые нилээд ехэ болгохо арга олгоно.

1947 ондо карточна системые һөлгэхэ байһан дээрэһээ үндэр ехэ коммерческэ үнэ сэнгые химдаруулха ба пайкова сэнгүүдые нэгэ бага дээшэлүүлхэ тухай СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй 1946 оной сентябриин 6-да гаргаһан тогтоол болбол эд барааны эрьелтые улам ехэ болгожо, саашадаа олзо оруулха үргүүлхэ ябадалые хангаха байна.

Бичурын, Яруунын, Тарбагатайн гэхэ мэтын аймагуудай ажалшадай депутадуудай Соведүүд өөһэдынгөө нютагуудта байгаа ажаүйлэдбэриин ба худалдаа-наймаанай ажал-ябуулгада еһотой шанга хиналта шалгалта табяагүй ба гүрэндэ олзо оруулха түсэбөө дүүргэхэ ябадалые хангаагүй байха юм. Мүн тэрэшэлэн хэдэ хэдэн аймагуудта нютагай ажаүйлэдбэриин олзоборилгын ба эд хэрэглэгшэдэй кооперациин хүдэлмэринь хангалтагүй байнабшуу.

Манай республикын эд хэрэглэгшэдэй кооперациин финансово-ажахын асуудалнууд тухай депутадуудай анхаралые хандуулха шухала байна гэжэ тоолоноб. 1945 ондо эд хэрэглэгшэдэй кооперациин системэ 7.084 мянган түхэриг мүнгэ суглуулхын орондо, харин гарзада ороһон байха юм.

Буррыболовпотребсоюз түрүүшын хахад жэл соо 589 мянган түхэриг олзо оруулха байһан аад, 1 миллион 399 мянган түхэриг гарза гээлтэдэ ороһон байгаа. Мүн тэндэ хулгай ба үрилтэ угаа ехээр болобо.

Манай республикын олзоборилгын коопераци мүн лэ хангалтагүйгөөр хүдэлмэрилнэ. 1945 ондо тус кооперациин предприятинууд 3 миллион 500 мянган түхэригтэ продукциие дутуу үгэжэ 102 мянган түхэригэй гарзада ороһон байха юм. Тиин 1946 ондо түрүүшын хахад жэлэй түсэбые 98,7 процент дүүргэһэн байгаа. Тэрэнэй 49 артельһээ оройдоо 25 артель түсэбөө дүүргэһэн байгаа. Эндэ хулгай ба үрилтэ болоһон дээрэһээ 268 мянга гаран түхэриг гарза болоһон байна.

Бурмонкоопсоюз, Буррыболовпотребсоюз ба промкооперациин хүтэлбэрилэгшэдһөө тэдэнэй системын финансова хэрэгүүдэй иимэ муу байһанай түлөө харюусалгые эрихэ саг тулаа.

Республикын финансова органууд болбол финансово-ажахын хэрэгтэ хиналта ба шалгалта хэхэ тушаа өөһэдтөө үгтэһэн эрхые хүсэд хэрэглэнэгүй гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй.

Гүрэнэй предприятинууд ба организацинуудай олзоһоо оруулга

Гүрэнэй предприятинууд ба организацинуудай олзоһоо орохо мүнгэн 1946 оной бюджедэй олзо оруулгада нилээд ехэ һуури эзэлнэ.

Ажаүйлэдбэриин ба худалдаа-наймаанай предприятинууд продукци гаргаха тушаа түсэбтэ даалгабаря дүүргэхэ болон үлүүлэн дүүргэхэ ба тиимэ хадаа гүрэнэй бюджедтэ нэмэлтэ олзо оруулха аргатай байгаа гээшэ.

Теэд, олонхи предприятинуудай үйлэдбэриингөө программые дүүргэээгүй байһан дээрэһээ гүрэнэй бюджедтэ 281 мянган түхэриг олзо оруулхын орондо 17 мянган түхэригэй гарза болоһон байха юм.

1946 оной январиин 1-да үри доемхи айхабтар ехэ байһан дээрэһээ, финансын талаар бэрхэшээл ушарһан байгаа.

Манай ороной ажалшадай материальна ажаһуудалые һайжаруулха гэһэн зорилго хадаа, эд бараа худалдаха ябадалые түргэнөөр ябуулхые, эд хэрэглэгшэдые культурнаар хангажа байхые худалдаа-наймаанай организацинуудһаа эринэ.

БМАССР-эй худалдаа-наймаанай Министерствын системын ниитын хоолой предприятинууд ба худалдаа-наймаанай организацинууд 1945 ондо эд товарай эрьелтын түсэбые 120,2 процент дүүргэһэн байгаа. Худалдаа-наймаанай Министерство болбол худалдаа-наймаанай ба олониитын хоол бэлдэхэ предприятинуудай ажал-ябуулгые хүтэлбэрилхэ ба хинан шалгаха хэрэгые хүсэд бэелүүлжэ шадаагүй байшоо. Саашадаа иимэ байдалые тэсэхын аргагүй.

Улад зонһоо орохо мүнгэн зөөри

Бюджедэй олзо оруулха шухал зүйлнүүдэй нэгэниинь хадаа улад зоной уялгата ба һайн дуранай түлбэринүүд болоно. 1946 ондо эдэ түлбэринүүд 1945 онойхидо орходоо нилээд бага байха юм, ушарынь хадаа сэрэгэй налог түлэхэ ябадал Союзна Правительствээр болюулагданхай.

Бюджедтэ эдэ түлбэринүүдэй мүнгэ оруулха ябадалые хангахын тулада, манай республикын территори дээрэ 120 миллионһоо үлүү түхэриг суглуулха хэрэгтэй болоно. Зарим финансова органууд ба ажалшадай депутадуудай аймагуудай ба городской Соведүүд түрүүшын хахад жэл соо туйлаһан амжалтануудаа бүхэжүүлжэ шадаагүй байһан хадань, 1946 оной бюджедээр хараалагдаһан хэмжээ-ябуулганuудые финансировалха хэрэгтэ түбэг бэрхэшээл ушарһан байха юм. Тэдэниие нэрлэбэл: Яруунын, Кяхтын, Тарбагатайн, Түнхэнэй, ба Кударын аймагууд болоно.

Налогууд ба татабаринуудые суглуулха жэлэй түсэбые заатагүй дүүргэхэ ябадалые туйлаха шухала.

Малажалые ехээр эрхилдэг манай республика дотор гүрэнэй страхованиин асуудалнууд тусгаар удхатай байнабшуу. Тэрэ хадаа социалистическэ зөөриие ба улад зоной үмсын зөөриие сахижа хамгаалха хэрэгтэ туһалха болоно. 1945 оной турша соо ба 1946 оной түрүүшын хахадта манай республика дотор гэнтын аюул дээрэһээ ушарһан гарзануудые бусаахын түлөө колхозуудта, гүрэнэй, кооперативна олониитын организацинуудта ба ажалшадта 14 миллионһоо үлүү түхэриг страховой түлбэри үгтэбэ.

Гүрэнэй страхованиин зорилгонуудые зүбөөр ойлгоод байһанайнь ашаар, республикын олоншог аймагуудта уялгата страхованиһаа гадна, тарилга ба адуу малые һайн дураараа страховалха хэрэг үргэнөөр дэлгэрэнхэй. Тиихэ зуураа, зарим аймагуудта сомсоведүүд, газартаряалангай органууд ба колхозууд энэ хэрэгэй удхыень ойлгонгүй байһан хадаа страхованиин хэрэгые муугаар табиһан байха юм.

Манай республикын нөөсэлгын кассануудта мүнгэн зөөри хадагалха ябадал саг үргэлжэ нэмэжэ, тэрэнэй хэмжээнь сэрэгэй урда тээхидэ орходоо һураггүй ехэ болобо.

Гүрэнэй урьһаламжанууд улад зоной дунда угаа ехэ хүндэтэй болонхой. Энэ жэлдэ СССР-эй арадай ажахые һэргээн бодхоохо ба хүгжөөхэ гүрэнэй урьһаламжа хадаа тогтоол гараһанһаа хойшо 6-дахи үдэртэ дүүрэн тараагдаад байгаа бэлэй. Олоншог колхознигууд энэ урьһаламжые 3—5 мянган түхэриг хүртэр захиһан бэеэрээ облигациин мүнгые гар дээрэ түлэһэн байгаа. Эдэ бүгэдэ хадаа бурят монгол арадай үндэр дээдэ патриотизм тухай, Эхэ орондоо туһалхаар тэдэнэй бэлэн байһан тухай гэршэлнэ гээшэ.

Мүнөө үедэ зорилгомнай юу байнаб гэхэдэ илангаяа хожомдоһон аймагуудай соведүүд болон финансова органууд болбол дүрбэдэхи табанжэлэй түсэб тухай Хууляар табигдаһан эрилтэтэй тааруулан өөһэдынгөө хүдэлмэриие һайжаруулжа финансова түсэбүүдые шууд дүүргэхэ уялгатай.

(Үргэлжэлэлынь 2-дохи нюуртэ)

БМАССР-эй Верховно Соведэй IX Сесси

Бурят-Монгол АССР-эй 1946 оной гүрэнэй бюджет ба 1945 оной гүрэнэй бюджэдэй дүүргэлтэ болоһон тухай

Бурят-Монгол АССР-эй финансын Министр нүхэр К. Д. Винтовкинои элидхэлһээ

IV. Хиналта шалгалта тухай

Нүхэд депутадууд! Таанарай үзэмжэ ба баталамжа дээрэ табигдаһан бюджет болбол арадай ажахые болон социально-культурна хэмжээ-ябуулгануудта яһала ехэ мүнгэн зөөри гаргашалхаар хараалһан байнабшуу. Тэрээн дээрэһээ энэ һомологдоһон мүнгэн зөөриие ашагтай туһатайгаар ба тон зүбөөр хэрэглэхын хойноһоо, сметнэ ба бюджетнэ жаяг заршамые наринаар сахихын хойноһоо химгадал шалгалта табиха гээшэ али тухай шухала байһаниинь ойлгосотой бэзэ.

1945 ондо ба 1946 оной түрүүшын хахад жэл соо финансова органууд өөрынгөө хиналта шалгалтын хүдэлмэриие нилээд үргэдхэһэн байгаа.

Зүгөөр, эдэ хиналта ба шалгалтые хангалтатай дээрэ тооложо болохогүй. Гэхэ зуура, финансова хиналта табиха гээшэ гансахан финансова органуудай бэшэ, мүн бусадшье албан газарнуудай уялга болохо байһыень тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Тиимэ байтарынь министерствонүүдэй, управленинүүдэй ба ажахын органуудай хүтэлбэрилэгшэд болбол эмхизургаанууд дотороо хиналта шалгалта табиха тухай шухала анхарал хандуулнагүй. Энэ юу гэршэлнэб гэхэдэ, тэндэ социалистическэ зөөриие бүрин бүтэн байлгахын түлөө шангаар тэмсэдэггүй ба һэрэмжэ муутай байһаниинь эли.

1946 ондо республикын финансова органуудай хиналта шалгалтын хүдэлмэриие нилээд үргэдхэжэ, хулгай ба үрилтэнүүдые элирүүлхын хажуугаар, тиимэ гэмтэ ябадалнуудай болохо ябадалые болюулха тушаа хэмжээ абтаха еһотой.

V. Аймагуудай ба городской бюджедүүд

Бурят-Монгол АССР-эй 1946 оной аймагуудай ба городской бюджедүүд олзо оруулгын талаар 98 миллион 968 мянга 400 түхэриг байха ба гаргашын талаар 99 миллион 616 мянган 400 түхэриг байхаар тодоржо гараба. Эндэ Кяхта городто республиканска бюджетһээ 648 мянган түхэриг гаргагдажа үгтэхэ болоно. 1945 ондо дүүргэлтэ болоһон бюджедэй хэмжээтэй сасуулбал, аймагуудай ба городской бюджедүүд гаргашын талаар 19,1 процент нэмэһэн байха юм.

Иимэ ехэхэн ургалта хадаа манай республикын бүхы нютагуудай бюджедүүдые саашадаа хүгжөөхэ ба бүхэжүүлхэ шухала болоод байһан дээрэһээ үндэһэлнэ.

Аймагуудай ба городской бюджедүүдэй еһоор, 1946 ондо социально-культурна хэмжээ-ябуулгануудта 67 миллион 272 мянга 800 түхэриг һомологдоһон байна. Тиихэдэ, мүн эдэ бюджедүүдэй еһоор арадай ажахые мүнгөөр хангаха ябадалай хэмжээнь 15 миллион 128 мянга 500 түхэриг болохо байна. Тэрээнһээ 6 миллион 470 мянган түхэригынь коммунальна гэр байрын барилга хэхэ болбосон түхеэрэлгэнүүдтэ капитальна гаргашалгада зорюулагданхай.

1946 ондо аймагуудай ба городской бюджедүүдэй нилээд ехээр ургаад байһан хадань, бүхы нютагуудай Соведүүд болбол бюджедээр хараалагдаһан олзонуудые хаһа саг соонь дүүрэн оруулхын түлөө, илангаяа город ба хүдөөгэй социально-культурна хэмжээ ябуулгануудта мүнгэ гаргажа һаалгүй хангадаг байхын түлөө үшөө ехэ харюусалгатай болохонь гээшэ.

Зүгөөр, 1946 оной түрүүшын хахад жэл соо зарим аймагуудта бюджедэй дүүргэлтэнь хангалтагүйгөөр ябаһан байна. Жэшээнь, Түнхэнэй аймаг олзо оруулха түсэбые 46,3 процент ба мүнгэ гаргашалха түсэбые 48,1 процент дүүргэһэн байха юм. Нютагуудай Соведүүдэй зүгһөө бюджедтэ иимэ нобшо муугаар хандаха ябадалые саашадаа тэсэхын аргагүй.

* * *

Нүхэд депутадууд! Таанарай үзэмжэ ба баталамжа дээрэ табигдаһан Бурят-Монгол Автономно Советскэ Социалистическэ Республикын гүрэнэй бюджет болбол Бурят-Монголой ажахы ба культурые саашадаа үргэдхэхэ ба үргүүлхэ, арад зоной ажаһуудалые һайжаруулха ябадалые хангаха байнабшуу. Энэ бюджедые амжалтатайгаар дүүргэхэ арга бидэндэ хүсэд бии.

Манай орон дотор социалистическэ мүрысөөнэй долгин хүсэтэйгөөр эбхэрэн дэбжэжэ байнал. Тэрээндэ хүдэлмэришэн ангиин, колхозно таряашадай, советскэ интеллигенциин шэнэ отрядууд улам олоороо оролсоно. Ажахын организацинуудай ба советскэ албан газарнуудай бүхы хүдэлмэринь эрид һайжаржа, ажалай бүтээсэ улам ехэ болоод, нэмэлтэ продукциие элбэг дэлбэгээр гаргажа, арадай зөөриие баяжуулна.

Большевистскэ парти, Советскэ Правительство болон Агууехэ вождь нүхэр Сталиниие тойрон нягтаар жагсаһан социалистическэ Бурят-Монголой ажалшадай шэнэ табан жэл соо гайхамшаг амжалтануудые туйлаха байһандань һэжэг һанагданагүй.

Хүдөө ажалай артелиин Устав эбдэхэ ябадалые эрид шууд элирүүлжэ, тэрэ хуулиие тон наринаар сахиха

★ ★ ★

Яруунын аймагай партийна ба советскэ органууд «Колхозуудта хүдөө ажалай артелиин Уставые эбдэһэн ябадалнуудые усадхаха хэмжээнүүд тухай» ССР Союзай Министрнүүдэй Соведэй ба ВКП(б)-гэй ЦК-гэй түүхэтэ тогтоолые үргэн олон колхозчигуудта танилсуулха, колхозно байгуулалтын хуулиие хазагайруулһан ябадалые элирүүлхэ, гэмтэ нюурнуудыень харюусалгада хабаадуулха болон колхозуудта большевистскэ гурим байгуулха талаар тон ехэ хүдэлмэри хэжэ эхилээ. Парти ба правительствын тэрэ тогтоолые абамсаараа партиин айком инструктивна суглаа татажа, гүн ехэ удхатай энэ тогтоолые колхозно ниитэдэ танилсуулха гэжэ колхозуудта гараха хүнүүдтэ заабари үгэһэн байна.

Мүнөө аймагай эмхизургаануудаар ба колхоз нютагуудаар хамтын суглаанууд, хөөрэлдөөнүүд боложо тэрээн дээрэ парти ба правителсьствын энэ оной сентябриин 19-эй түүхэтэ тогтоолой гүнзэгы ехэ удхань тайлбарилагдана. Эдэ суглаануудта хабаадалсажа, үгэ хэлэһэн колхозчигууд болбол колхозуудай хүдэлмэридэхи болон хүтэлбэридэхи ехэхэн дутуунууд тухай, колхозой эд зөөриие элдэб хорото этэгээдүүдэй үрижэ хулгайлдаг ба зарим хүтэлбэрилхы хүдэлмэрилэгшэдэй зүгһөө колхозно демократиие хазагайруулдаг ябадалнууд тухай ба мүн эдэ ехэ алдуу эндүүнүүдые арилгаха хэрэгтэ парти ба правительствын энэ тогтоол айхабтар ехэ аша туһатай байһан тухайнь хэлэнэ.

«Улаан Ярууна» колхоздо үлэмжэ һонирхолтой суглаан болоо. Тэндэ, үгэ абаһан колхозчигууд хэдэ-хэдэн шухала асуудалнуудта тогтожо хэлэһэн байна. Тэдэнэй үгые дооро тунхагланабди.

★ ★

30 мянган ажалта үдэр арбилжа болохо байгаа

Бидэнэй мүнөө танилсажа байгаа парти ба правительствын тогтоол хадаа ехэл саг дээрээ гараһан, тон гүнзэгы удхатай тогтоол байна. Энээниие зүбөөр хэрэглэжэ, бодото дээрэнь бэелүүлээд байхадаа манай колхозууд маша ехээр хүгжэжэ шадаха,—гэжэ колхозой түрүүлэгшэ **Батомунко Цыдыпов** хэлэнэ.—Энэ тогтоол соо заагдаһан дутагдалнууд манай колхоздошье байһан юм. Сэхынь хэлэхэдэ, бидэнэр ажалта үдэрөө ехэл арбигүйгөөр хэрэглэдэг байгаабди. Тиимэ дээрэһээ заримдаа хүнгэн хүдэлмэри хэһэн хүн ехээр абаха, үнэн сэхээр хүдэлдэг хүн хүшэ хүлһөө гаргаһанайгаа зэргээр абахагүй жэшээтэй болодог һэн. Манай колхозой албан захиргаанай газарташье олон хүн һуудаг байна. Минии һанахада, энэ 1945—46 онуудта доодо захань 30 мянган ажалта үдэр арбилжа сохом болохо байгаа.

Тэрэнһээ гадна колхозой газарые үрихэшье ушар гарадаг. Жэшээнь, промкомбинат, аймцентрэй зарим албахаагшад ба хүдэлмэришэд ямаршье үндэһэ баримтагүйгөөр манай газарые хэрэглэдэ байгаа.

Мүн колхозой зөөрииешье мунайдаха ябадал манайда гарадаг. Үнгэрэгшэ жэл манай колхозой член байһан ба мүнөө АЗО-до хүдэлжэ байһан Цыбенов колхозой мяха худалдаха гэжэ Чита ошоһон аад, ляар 20-од мянган түхэриг, карта наадажа, архи уужа үриһэн байгаа. Энэ мүнгые нэхэжэ абаһаншье һаа, тэрэ гэмтэ ябадалайнь түлөө ямаршье хэмжээ абтаагүй үлөө һэн.

Элдэб хуули буса ябадал хэхэ гэжэ аймагай зарим организацинуудшье билэниие бааладаг бэлэй. Жэшээнь абаад хэлэхэдэ, аймгүйсэдкомой түрүүлэгшэ байһан Аюшеев 2 центнер колхозой загаһа, тэрэнэй орлогшо байһан Эрдынеев 1,5 центнер колхозой загаһа химдахаар абаһан байгаа. Мүн АЗО-е даажа байһан Васильев 500 түхэригөөр тарган үнеэ өөршэлһэн юм. Аймгүйсэдкомой түрүүлэгшые орложо байһан Балданов мүн лэ иимэрхүүгээр аашалжа эхилээ. Үнгэрөөшэ зун Сур-харбаанай болоходо 3 хони үгэ гэжэ намда захиһан байгаа. Теэд, энэ захиралтын хуули буса хада би тэрэниие дүүргэнгүй, гансахан хони үгэхэ гэжэ зүбшөөрһэн байнаб. Теэд, нэгыешье үгэхэ еһогүй байһанаа би мүнөө һайса ойлгобоб. Иимэ ябадалда эсэс табяад, өмхи журамтай болоод байгаа һаа бидэнэр һураггүй һайнаар ба һураггүй ашагтайгаар ажаллажа шадахабди.

Колхозчигуудай хэлэһые тоохо хэрэгтэй

—Би жиирын колхозник гээшэб,—гэжэ **Бадмацырен Санжеев** хэлэнэ.—Юундэшьеб манай колхозой хүтэлбэрилэгшэд хамаг юумые өөһэдөө мэдээд лэ хэжэ байдаг болошоо. Энэ буруу гэжэ би досоогоо һанадаг байгааб. Теэд минии энэ бодол зүб байһанииень мүнөө парти ба правительствын тогтоолтой танилсаад байхадаа мэдэбэб. Хамтын суглаан дээрэ гү, али ондоо тээшье хэлэһэн юумэш өөдэ абтажа үгэдэггүй, тоогдодоггүй байгша һэн. Жэшээлхэдэ, сабшалангаа түйбүүлхэгүйн тула хэмжээ абае, энээнһээ боложо олон бухал үбһэмнай хосорно гэжэ би хэды дахин хэлэһэн байгааб. Теэд, минии хэлэһэндэ колхозой правлени һаналаа табидаггүй, ямаршье хэмжээ абадаггүй байгаа. Хэрбээ сабшалангаа хүреэлээд байгаа хадаа лаб байса нэгэ мянган центнер үбһэ нэмэжэ абаха байгаабди гэжэ багсаалдаг би. Мүн колхозоймнай хоол хүнһэ нүхэр Цыдыповэй записка бэшэгээр лэ гоожожо байдаг. Энэ буруу гэжэ һанаха байнаб. Продуктнууд ажалта үдэрэй еһоор хубаагдаха зэргэтэй.

Ягаа олон „ноёд“ гээшэб?

Колхозой хэрэгые зүбөөр хүтэлхын, зүбөөр эмхидхэхын тула албан тушаалтай хүнүүд байха еһотой. Теэд тэдэнэй тоое хэтэрхэй олон болгожо болохогүй гээшэ. Тэдэнэр олон болоо һаа туһатай бэшэ, харин тойбо тодхортой болодог. Энээниие өөрынгөө колхозой байдал дээрэ харанабди,—гэжэ звеновод **Цыбиков** хэлэнэ.—Манай колхоздо счетовод, тэрэниие орлогшо, нягталан бодогшод гэхэ мэтэ уладууд угаа олон болошоо. Тэдэнэр юумэ-хүүмэ хэнэ гээшэбди гээд лэ морихон унаад лэ зайгуултажа ябадаг. Хэды тиимэ байгаашье һаа, артелиимнай ажалта үдэрые абажал байдаг гээшэ. Эдэнэй иимэ олонһоо боложо тоо бүридхэлнай тон муу байна. Хэтэрхэдээ хэды хомут тоногтой, хэды тэргэтэй байһанаа мэдэхэеэ болеод байнабди. Тиимэһээ тэдэмнай эбдэржэ һандаржа, үгышье боложо байдаг байна. Ревизионно комисси гээшэ гансал нэрэ гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй. Тэрэ болбол колхозой хэрэгэй хүтэлэгдэжэ байһые херхоор сахихын орондо юушье хэнгүй һууна.

Мүнөөдэр малшан, үглөөдэр учетчик болгодог

Манай гол ажал болохо малажалые зүбөөр хүгжөөхын тула ушар хэрэгээ ойлгон мэдэхэ улад тэрэниие хүтэлхэ ёһотой. Гэбэшье, Манай колхоз тэрээндэ анхаралаа табидаггүй байна. Малажалда дүй дүршэлгүй хүниие табидаг гү, али мүнөөдэр малша байһан хүниие үглөөдэр ондоо хүдэлмэридэ ябуулхидаг байһан дээрэһээ манай ажал бага бэшээр хохидодог байна,—гэжэ МТФ-э даагша Базаров шүүмжэлнэ. Тэрэнэй гэмээр мүнөө манай колхоз һү тоһо тушаалгынгаа түсэб, малажалые хүгжөөхэ жэлэйнгээ түсэб дүүргэхэ дүтэлөөшьегүй байна.

Уставаа мэдэхэ ёһотойбди

Хэрбээ бидэ колхозчигууд социалистическэ шэнэ байдалайнгаа хуули еһо һайса мэдээд, тэрэниие наринаар сахяад байгаа һаамнай ниитын зөөриие үрихэ, колхозно газарые үрихэ, колхозно демократиие эбдэхэ гэхэ мэтын ябадал гарахагүй байгаа. Теэд колхозно байгуулалтын хуулиие колхозчигуудта һайса ойлгуулха тухай партийна организацишье, колхозой правленишье һаналаа табилаггүй байна. Энэ буруу хандалга хадаа колхозно хуули эбдэхэ ябадалда хүргөө гэжэ би хэлэхэ байнаб,—гэжэ таряачажалай бригадын бригадир нүхэр Ширабсэ мэдүүлбэ.

Парти ба правительствода баясхалан хүргэнэбди

Хүдөө ажалай артелиин Уставые эбдэхэ ябадал бидэнэй хүгжэлтэдэ тойбо тодхор татадаг байгаа. Мүнөө иимэ һайн тогтоол абаад байхадаа бидэнэр ажалаа зүбөөр хэжэ, олоһон юумэеэ ашагтайгаар хубааж ба хэрэглэжэ шадаха байнабди. Энэ хадаа бидэнэй ажабайдалай улам һайжарха ябадалые хангаха. Иимэ ехэ анхаралайнь түлөө, бидэнэй интересые иигэжэ хамгааlһанайнь түлөө бидэ колхозчигууд тон ехэ колхозно баяр парти ба правительствода хүргэнэбди,—гэжэ колхозница **Лхмацырен Доржиева** хэлэнэ.

АРТЕЛИИН УСТАВЫЕ ЭБДЭҺЭН БАРИМТАНУУД

Хүдөө ажалай артелиин Уставые эбдэһэн хэдэ-хэдэн баримтанууд Сэлэнгын аймагай колхозуудаар тэмдэглэгдэнэ.

Кировэй нэрэмжэтэ колхозой (правлениинь түрүүлэгшэ нүхэр Базаракцаев) членүүдэй дунда үмсынгөө жэжэ малые артелиин томо малаар андалдажа абадаг заншал гаранхай. Һүүлэй үедэ колхозчигууд хамтын һүрэгүүдһээ 29 толгой ехэ хони ба ямаадые абаад, тэдэнэй орондо хурьгадые үгэһэн байха юм.

Мүн энэ колхоз малажалай продуктнуудые ондоо тээшэнь гаргашалжа байдаг болошоо. Жэшээлхэдэ, 20 мянган литр һү колхозчигуудта үгэһэн ба ондоо тээшэнь худалдаһан байха юм. Энэ оной июль, август соо 54 килограмм тоһон гаргашалагдаа. Энэ бүхы хадаа колхозчигуудай хамтын суглаанай зүбшөөлгүйгөөр үнгэргэгдэһэн байха юм.

Хэтэрхэдээ, Сэлэнгын аймагай газарай таһагай хүтэлбэрилэгшэд колхозуудта үхэр мал худалдаха зүбшөөл өөһэдөө мэдээд, сэхэ үгэжэ, артелиин Уставые эбдэлсэнэ.

Гадна, колхозуудһаа эдеэ хоол ба мал абаад, тэрэнэйнгээ түлөөшье үгэнгүй үри зээлидэ ороһон эмхизургаанууд бии байна. Жэшээлхэдэ, Сүхын МТС аймагай 5 колхоздо аяар 16 мянган түхэриг үритэй байха юм.

Артелиин Уставые эбдэһэн эдэ мэтын ябадалда эсэс табиха хэрэгтэй.

«Колхозуудта хүдөө ажалай артелиин Уставые эбдэһэн ябадалые усадхаха хэмжээнүүд тухай» правительство ба партиин тогтоолой еһоор артелиин Уставые хазагайруулһан, хүнүүдтэ зохистой хэмжээ абаха шухала.

Л. ИВАНОВ.

Семинар үнгэргэгдэбэ

Һаяхан Яруунын аймагай социалистическэ культурын байшанда библиотекарьнүүдэй, клубуудай даагшадай ба уншалгын байшанай даагшадай инструктивна семинар болобо. Энэ семинарта 12 хүн хабаадалсажа «Парижска амгалан тайбанай конференци», «Хүдөө нютагуудтахи культура ба гэгээрэлэй эмхи-зургаануудай гол зорилго» гэһэн ба бусад темэнүүд дээр лекци шагнаба. Гадна, семинарта сугларагшад дүй дүршэлөөрөө халан абалсабад.

В. БАЙБОРОДИН.

НЭГЭ ҮДЭР

Шэрэм шудхалгын цехтэ

Үглөөгүүр. Намарай һарын номин хүхэ огторгойдо бороо орохо хэбэгтэй, баглагар хара үүлэнүүд хаана яана харагдана.

Энэ үедэ Улан-Үдын паровозсбүтээлгын заводой үглөөнэй дохёо дууллдажа, хүдэлмэрилэгшэд зүг зүгһөө яаралтайгаар алхалалдан, ябууд дундаа мэндэшэлдэн цех цехтээ оронод.

Нэгэ эдир залуухан омог дорюун хүбүүн шамдуухан гэшхэлжэ, энеэбхилһэн басаганай хажууда хүрэжэ ерээд:

—Катюша, һайн байна! Үсэгэлдэр хэды процент хүргэбэт?

—200,—гэжэ Катюша тэрэ хүбүүндэ харюусана.

Һайн даа, теэд мүнөө үдэрэй ажалай бүтээсые харад үзэе даа, хэмнай хэнээ илахаб—гэжэ үнөөхи хүбүүн урдаһаань хэлэнэ.

Ингэжэ комсомольско-залуушуулай бригадын хоёр комсомолецууд өөһэдынгөө хоорондо хөөрэлдэһөөр саашаа ябахаа забдаба.

—Нүхэд, танай заводто түрүүшынхеэ ерэһэн би, заводойнгоо шэрэм шудхалгын цех заажа үгыт,—гэбэб.

«Болохо, болохо. Бидэнэр баһал тэрэ цехтэ хүдэлмэрилнэбди» гэлсэхэдэнь, тэдэнэртэй хамтаржа саашаа ябабаб.

Шудхалгын цех соо орохотоймнай сасуу, цех хадаа хайлуулжа байһан шэрэмэй дүлөөр яларан харагдана. Эндэ халуун шэрэмэй охи дүлэндэ дадаһан шэрэм хайлуулагшад, шудхагшад, хэблэгшэд моделщигүүд, эльһэ бэлэдхэгшэд өөһэд өөһэдынгөө дүршэлтэ ажалые ямаршье ядамаргүйгөөр үргэлжэлүүлнэ. Тиихэдэ, энэ цехтэ түрүүшынхиеэ ороһон хүндэ удаан байжа шадахаар бэшэ шэнги байгаа.

Сайбар сагаан үнгэтэй халуун эльһэн соогуур өөһэд өөһэдынгөө хүдэлмэриин талмай дээгүүр шудхалаагай мэргэжэлтэд «СО» маркын томо томо локомотивүүдэй шухала детальнуудай формонуудые шадамгайгаар шудхажа тэрэнэй саашань хэблэжэ бэлэдхэнэд.

Тэдэнэрэй дунда 10 гаран жэлэй саада тээ тус заводто ерэһэн хэблэлэй мастернууд: казах Мандрусов, Украин Гринчук хоер өөһэдынгөө хэжэ байһан хэблэлдэ ехэ оролдосотойгоор ба хурданаар хүдэлмэрилжэ байна. Мүнөө эдэнэр өөһэдынгөө ореео дүршэлые бодото хүдэлмэри дээрээ шудалжа, паровозуудай хабсаруулгада элдэб шухала детальнуудые эгээл богонихон болзор соо шанартайгаар бүтээжэ үгэнэд. Тиихэ зуураа, үдэрэйнгөө даалгабариие 250—300 процент хүртэр дүүргэжэ, ажалай гайхамшагта амжалтануудые туйлажа байна. Эдэ хоёр хоорондоо мүрысэнхэй.

Сэрэг дайнай жэлнүүдтэ тус заводой коллективэй урда тон харюусалгатай даалгабаринууд табигдаһаниинь мэдээжэ. Тиихэтэй хамта, дүй дүршэлтэй хүдэлмэришэдэй ехэнхинь Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнда мордоһон байгаа. Заводой цехүүдтэ шэнэ хүдэлмэришэд, гэрэй эзэн эхэнэрнүүд, эдир залуу комсомолецууд олоороо хүдэлмэрилжэ эхилһэн юм. Тэдэнэрэй тэодо 19 наһатай хүхюу зоригтой комсомолка нүхэр Екатерина Кожевникова ажал хүдэлмэридэ анха түрүүшынхиеэ ороһон байгаа.

—Энэ улаан шэрэмэй аяма халуун дүлэндэ эхэнэр хүнэй хүдэлмэрилхэнь бэрхэтэй шэнгеэр һанагдаа һэн. Тиибэ яабашье, Екатерина Кожевникова түрүүшын үдэрһөө эхилээд, хатуу зоригтой бэеэ коллективэй хүдэлмэришэдтэ харуулжа эхилээ. Шудхалаагай ба хэблэлэй дүршэлнүүдые эрхимээр шудалжа, һүүлээрэнь бэеэ хүсэд дааһан хэблэгшэ болоо һэн.

—Мүнөө нүхэр Кожевникова болбол хүдэлмэриин зэр зэмсэгүүдые эрхимээр бэлэдхэхэ, ажалай үдэрые нягтаруулха, ажалай үндэр бүтээсэ туйлаха талаар комсомольско залуушуулай бригадын членүүдэй дунда онсо илгарна. Ажалайнгаа бүтээсые һараһаа һарада дээшэлүүлнэ. Хэрбээ август һарада 2,5—3 нормонуудые үгэдэг байгаа һаа, сентябрь соо 3—3,5 нормонуудые үгэнэ. Нүхэр Кожевникова нэгэнтэ бэшэ мүрысөөндэ түрүүлжэ, заводой дирекциин зүгһөө үндэр шангуудые абаһан байна—гэжэ цехын партийна эхин организациин секретарь нүхэр Алексей Николаевич Зодоев хөөрэхэ юм.

Тус цех соо түрүү хэблэгшэд яһала олон бии. Илангаяа, нүхэр Ульяна Парфеновна Гайдагай хүтэлбэрилдэг участок дээрэ эдэнэр үдэрһөө үдэртэ олошорно. Жэшээлхэдэ, нүхэд А. Н. Ракитская, Мудрак, А. М. Кукунова, З. Т. Никитина гэгшэд үдэрэйнгөө даалгабариие 150-һаа 200 процент хүртэр дүүргэжэ эрхим хэблэгшэдэй нэрэ зэргэдэ оролсонхой.

Хэрбээ июльдэ ажалай даалгабариие 200 процент дүүргэдэг 50 гаран стахановецууд байгаа һаа, август һарада 100 шахуу хүн болоо. Мүн эндэ 2 нормын орондо 4 нормо дүүргэдэг шудхагшад Лисовский, Кузнецов, Ступин, Михалева ба бусад өөһэдынгөө шадабари мэргэжэлые ба ажалай амжалтануудые улам саашадань һайжаруулхын ба арбидхахын түлөө тэмсэжэ байна.

Цехын дэргэдэхи партийна эхин организациин секретарь нүхэр А. Н. Зодоев гэгшэ 1934 ондо энэ заводые барилсаха аяар холын Бурят-Монголой Усть-Ордынский национальна округой Аларай аймагһаа ерэһэн байгаа. Түрүүшын жэлнүүдтэ хара хүдэлмэришэнөөр эхилһэн юм. Тэрэнэй хабаадалгатайгаар завод бүтээгдэжэ захалаа һэн. Заводой барилгын үедэ нүхэр Зодоев ажалай бүтээсые дээшэлүүлжэ, хүдэлмэришэдэй дунда өөрынгөө эдибхи оролдосоор хододоо суурхуулан ябаа. Барилгын хүдэлмэриие дүүргэхэ үеһөө эхилээд номеровщик боложо хүдэлмэрилхэ зуураа, стахановска ажалай үльгэр жэшээ харуулаа. Тиихэтээ хамта, хүдэлмэришэдэй дунда агитационно ойлгууламжын хүдэлмэриие эдибхитэйгээр ябуулдаг агитатор боложо, һүүлдэнь цехын партийна эхин организациин секретаряар дэбжүүлэгдэһэн байгаа.

Нүхэр Петр Филиппович Татауровай хүтэлбэрилдэг шэрэм шудхалгын цехын хүдэлмэришэдэй урда 1946 оной шэнэ Сталинска табанжалдэ «СО» сериин паровозуудай шухала детальнуудые шудхажа ба хэблэн гаргаха тон харюусалгатай даалгабари табигдаһан байгаа.

Тус цехын коллектив энэ хүндэтэй даалгабариие бэелүүлхын түлөө Бүхэсоюзна мүрысөөндэ оролсожо, һараһаа һарада үйлэдбэриингөө даалгабариие дүүргэхэ ба үлүүлэн дүүргэхэ зориг хүсэлэнтэй. Тэрээнэй ашаар, август һарада 310 тонно шэрэм шудхаха түсэбтэй аад, 332 тонно шэрэм шудхалаа хэжэ түсэбөө 105,4 процент дүүргэжэ, заводой түрүү цехүүдэй нэгэниинь болоо.

Мүн тэрэшэлэн шудхалгын дээдэ шадабаритай кадрнуудые бэлэдхэхэ хэрэгтэ цехын мастернууд ба начальнигууд онсо анхаралаа табина.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын агууехэ дайнай гал дүлэн соогуур баатар зоригтойгоор дайлалдажа Смоленскһээ Дрездин хүрэһэн гвардиин капитан нүхэр Николай Герасимович Вахрушкин энэ цехтэ инженерээр хүдэлмэрилнэ. Үбсүүн дээрээ Улаан Одоной орден ба дайшалхы медальнуудые яларуулһан нүхэр Вахрушкин гэгшэ мүнөө ажал хүдэлмэриие һайнаар ябуулжа, ажалай эмхидхэл ба бүридхэлые һайжаруулжа, дүршэлтэй кадрнуудые олоор бэлэдхэжэ байна.

Мүнөө шэрэм шудхалгын цехын хүдэлмэришэд өөһэдынгөө шадабаритай хүтэлбэришэдэй ударидалга доро ябажа, Сталинска табанжалэй түсэб амжалтатайгаар гүйсэдхэхын түлөө тэмсэжэ байна.

Б. ДАНСОРУНОВ.

СССР-эй Гадаадын Хэрэгүүдэй Министерстводэ

Хара далайн хоолойнууд тухай

...тскэ правительство болбол Далайн Хоолойнуудай гурим тухай асуудал тушаа энэ августын 7-ой нотые Турецкэ ...тельствода эльгээбэ гэжэ хэб... мэдээсэгдэһэн байна.

...цкэ правительство хадаа ...а һуугаа СССР-эй хэрэгүү... ...айдамжатаар дамжуулан ха... ...отые августын 22-то Советскэ ...тельствода эльгээбэ.

...цкэ нотын ехэнхи хубидань ...н хоердохи дайнай ябажа ...үедэ осидо хабаатай оронуу... ...рэгэй ба сэрэгэй-туһаламжын ...нуудай далайн хоолойнуудаар ...и бодото ушарнуудые тайл... ...лын һэдэлгэ гаргагдаһан бай.

...цкэ ното соо Конвенциие ..., Хоолойнуудаар дайсанай ...нуудые табидаг байһан тухай ...кэ ното соо заагдаһан боло... ...римтануудые арсахагүй зуураа ...суудал тушаа тайлбарилга ...рэнгыгээр харуулагдана.

...нэ зуураа дайсанай эдэ суд... ...д жэл бүриин уһан сэрэгэй ...нигуудта заагдаагүй байһан ...ээ Монтредо болоһон Конвен... ...еһоор турецкэ хуули засагууд ...йнуудаар ородог ба гарадаг ...уднануудые гансахан лэ сани... ...талаарынь хинажа харадаг ..., харин Великобританиин пра... ...ствын хэһэн тусхай һануул... ...лээр Турецкэ правительство ... германска флодой хэрэг... хангахын тулада ба герман... ...рэгүүдые зөөхын тулада зо... ...даһан германска судна... Хоолойнуудаар табиха ...да эсэргүү хэм... ...дые абадаг болоһон байгаа ...шалтагые урдаа барина.

...тскэ правительство хадаа ...н хоердохи дайнай үедэ Хара ...н район шадар СССР-тэ ...й оршон байдалай бии бай... тухай мэдүүлгэтэйгээр Туре... ...республикын правительстводо ...е дахин хандаагүй гэһэн үн... ...й баталалга турецкэ но... ...ю бии. Турецкэ правя... ...ю хадаа үнгэрэгшэ дай... ...үедэ дайсанай суднануудай ... Хоолойнуудаар гарадаг ба ... байһан ушарань СССР-эй ...й байдалда һаад түбэг хээ... ...жэ батална. Турци болбол ...й үедэ Далайн Хоолойнуудые ...а зорилгые бэелүүлжэ шада... ... Турциин эзэлһэн позициин ...эдэ Хоолойнууд тушаа тог... ...һон гурим журамые осидо ...ай оронууд эбдэхын шиидэл... ...раагүй һэн гэжэ Турецкэ но... ...тэрэшэлэн тобшолол хэгдэ...

...айн Хоолойнууд тушаа шэнээр ...дохо гурим журамай үндэһэ ...ь болохо советскэ ното соо ...эһэн принципнүүдэй тушаа ... зуура, Турецкэ правительст... ...ветскэ дурадхалнуудай түрүү... ...гурбан пунктнуудые зүбшэн ...э зүйлнүүдэй гол үндэһэниинь ...ю табихые арсаагүй аад, эдэ ...ууд тушаа саашадаа зарим ... тайлбари үгэхэбди гэжэ ... Тэрээнтэй нэгэн хамта ... правительство болбол ...тын 7-ой советскэ нотын 4 ба ...нүүдтэ хэлэгдэһэн Советскэ ...тельствын дурадхалнуудые ...

...цкэ правительствын һана... Далайн Хоолойнуудай шэнэ ...дүримые тогтоохо эрхые Далайдахи державануудта ...нь үгэхэ тухай дурадхал бу... ...ержавануудай интересүүдые ...аха ябадалда хүргэхэ, Турци ба Советскэ Союзай ... арга хүсөөр далайн Хоо... ...ые хамгаалха хэрэгые вм... ...гээшэ Турциин эрхэ сүлөөтэ ...да таарахагүй, харин хэ... ...ерэхэдээ тэрэнэй аюулгүй ...алые усадхаһан хэбэртэй .... Турецкэ правительство энэ ... советскэ талаһаа оруулагда... ...радхалнуудые хамтадаа хара... ...э арга-боломжые арсаба. Ту... ...правительство болбол СССР-... ...бэедээ найдалсаһан эб най... ...та харилсаае һэргээн бодхоо... ...лтэй тухай мэдүүлхэ зуураа, ... ямаршье үндэһэ һууригүй һэ... ... гаргана гэбэл: Далайн Хоо... ...ые хамтаран хамгаалха ту... ...оветскэ Правительствын ду... ... Нэгэдэмэл Нациин орга.ни... ... найдаагүй ябадал дээрэһээ ... ба тэрэниие бэелүүлгэ хадаа ...н эрхэ сүлөөтэ ба бэеэ даан... ...а ябадалые эбдэнэ гээшэ ...эдэнэй талаһаа тоологдоно.

...э Турецкэ правительство ... ното соо Монтредо боло... Конвенцидэ хабаадагшадай ...рондын конференциие зар... ...ушаа хүсэлөө мэдүүлбэ.

...цкэ правительствын дээрэ дурсагдаһан ното харюу болгон СССР-һээ Турцида һуугаа СССР-эй хэрэгүүдэй этигэмжэтэ Советскэ правительствын даалгабаряар дооро дурсагдагша удхатай нотые Турецкэ Республикын Гадаадын Хэрэгүүдэй Министрто сентябриин 24-дэ барюулба:

«Хара Далайн Хоолойнуудай гурим журам тухай асуудал тушаа энэ оной августын 7-ой үдэрэй СССР-эй правительствын нотодо харюу болгогдожо эльгээгдэһэн Турецкэ правительствын энэ оной августын 22-ой нотые Советскэ правительство анхаралтайгаар шэнжэн үзэбэ.

Советскэ правительство болбол августын 7-ой өөрынгөө ното соо СССР-эй ба тэрэнэй союзнигуудтай дайн сэрэг ябуулжа байһан гүрэнүүдээр һүүлэй дайнай үедэ Далайн Хоолойнуудай хэрэглэгдэдэг байһан хэдэ хэдэн баримтануудые заагаа һэн Гэхэтэй хамта, эндэ зүбхэн лэ 1941-1942 ба 1944 онуудай турша соо Советскэ правительствын талаһаа Турциин правительствода тусгаар демаршанууд ба буруушаалганууд болгогдон мэдүүлэгдэһэн баримтанууд тэмдэглэгдээ. Тиимэһээ Германи ба Италиин талаһаа өөһэдынгөө сэрэгэй ба сэрэгэй туһаламжын суднануудые Хара Далайда оруулха ба һөөргэнь Хара Далайһаа гаргахын тулада Далайн Хоолойнуудые хэрэглэдэг байһан ушарнууд энээн соо бүрин тоологдоногүй. Гансахан 1942 ба 1943 онуудта германска хурдан ябадалта десантна баржануудые Далайн Хоолойнуудаар олон дахин гаргаһан ба энэ мэтэшэлэн бусад баримтануудые тоолобол элитэ болоно.

Турциин правительство энэ асуудал тушаа өөрынгөө тайлбаринуудые үгэбэ. Гэбэшье, эдэ тайлбаринууд хадаа августын 7-ой советскэ ното соо заагдаһан бодото баримтанууд тухай мэдүүлгэнүүдые арсажа шадабагүй. Турци болбол Великобританиин правительствын эрилтээр германска сэрэгүүдые зөөхэ ба германска флодые хангаха зорилготой германска суднануудые Далайн Хоолойнуудаар табихагүй хэмжээнүүдые абаа һэн гэһэн шалтагаан, Великобританиин талаһаа оруулагдаһан тэрэ буруушаалгын урда тээ зарим суднанууд Далайн Хоолойнуудаар табигдаһан байгаа һэн гэһэн мэдэрэлгэ Далайн Хоолойнууд тухай Конвенци хадаа үнгэрэгшэ дайнай үедэ эдэ Хоолойнуудые Союзна гүрэнүүдтэ эсэргүүгээр дайн сэрэгэй хэрэгсэлдэ зорюулха ябадалда һаад хэжэ шадаагүй байһан тухайнь Советскэ правительствын хэһэн мэдүүлгын үнэн зүбтэй байһыень дахин баталан гэршэлнэ. Энээнтэй дашарамдуулан Советскэ правительство болбол дайнай үедэ далайн Хоолойнуудаар суднануудай ябалган тухай мэдээе Конвенциин 24-дэхи статьягай еһоор Турецкэ правительствын талаһаа дайнда хабаадагша гүрэнүүдтэ хүргэжэ байха еһотой байһан болобошье, Турецкэ правительство энээниие зогсоожорхиһон ушарыень тэмдэглэхэ шухала гэжэ тоолоно.

Августын 22-ой нотодо Турецкэ правительство хадаа, тэрэнэй һанамжаар, Далайн Хоолойнуудые хинажа байха ябадалые бэрхэшээлтэй болгодог зарим ушар байдалнуудые зааһан байна. Жэшээлхэдэ, дайнай үедэ Далайн Хоолойнуудаар хуули бусаар гараһан ба ороһон сэрэгэй ба сэрэгэй-туһаламжын корабльнуудай нэрэнүүд жэл бүриин уһан сэрэгэй справочнигуудта байдаггүй гэжэ заагдана.

Гэбэшье, илангаяа дайнай үедэ бүхы оронуудай сэрэгэй ба сэрэгэй туһаламжын корабльнуудые хүсэдөөр тоолоһон тиимэ официальна справочник үгы байһыень Турецкэ правительствын мэдэжэ байһаниинь һэжэглэшэгүй. Тэрэшэлэн Турецкэ правительствын ното соо Далайн Хоолойнуудаар гарагша ба орогшо суднануудта зүбхэн лэ санитарна хиналта хэгдэхэ еһотой гэжэ Конвенцеэр заагдана гэжэ бэшэгдэнэ. Теэд, нүгөө талаһаа, Турецкэ хуули засагууд 1941 оной февралиин 25 ба майн 6-ай, 1942 оной июниин 27-ой далайн аяншадта хабаадаха өөрынгөө соносхолоор транзитна суднануудые заабол зогсоохо ба Далайн Хоолойнуудта турецкэ лоцмануудые тэдэ суднанууд дээрэ хэрэглэхэ гэһэн гурим тогтоогоо бэлэй. Тиигэбэшье, Турецкэ таможенно хуули засагууд транзитна суднануудые ажагладаг байба. Хэрбээ хиналтын эдэ бүхы хэмжээнүүдэй дутагдалтай байгаа һаа, Турецкэ правительство хадаа дайнай үедэ Далайн Хоолойнуудаар суднануудай гараха ба орохо ябадалай хойноһоо хиналтын хэмжээнүүдые шангадхаха шухала байһанай тухай асуудалые нэгэхэншье табяагүй гэжэ тэмдэглэхэ зэргэтэй болоно.

Дэлхэйн хоердохи дайнай үедэ Советскэ Правительство Хара Далайн районда СССР-эй аюулгүй байдалда һаад түбэг бии болоһон тухай мэдүүлгэтэйгээр Турецкэ республикын правительствода гансаханшье дахин хандаагүй гэжэ Турецкэ правительствын ното соо хэлэгдэнэ. Тиигээд, дайнай үедэ Турци болбол Далайн Хоолойнуудые сахиха зорилгые гүйсэдхэжэ шадаһан ба осидо хабаатай оронууд хадаа Турциин эзэлһэн позициин ашаар Далайн Хоолойнууд тушаа гурим журамые эбдэхын шиидэлгэ гаргаагүй гэһэн тобшолол энээн дээрэһээ дурсагдагша ното соо хэлэгдэнэ. Советскэ правительство иимэ һанамжые үндэһэ һууригүй гэжэ тоолоод, дайнай үедэ Далайн Хоолойнуудаар дайсанай суднануудай гаража орожо байһанай тушаа СССР-эй талаһаа Турцида нэгэнтэ бэшэ буруушаалгатайгаар хандаһан ушар тэрэ тобшололой үнэн бэшэ байһаниие гэршэлнэ гэжэ Турецкэ правительствын анхаралые хандуулна. Тэндэ байһан аюулта байдалай бодото хэмжээн тухай хэлэхэ болоо һаа, Советскэ Верховно Главнокомандовани хадаа дайнай үедэ Далайн Хоолойнуудаар дайсанай сэрэгэй ба сэрэгэй-туһаламжын суднанууд хэдэ хэдэн дахин һаадгүйгөөр ородог ба гарадаг байһан ушарынь хараандаа абажа, сэрэгэй боложо байһан театрын гол гол зүгүүдһээ нилээд олон тоото зэбсэгтэ хүсэнүүдые абажа Хара Далайн районуудые хамгаалхын тулада табиха баатай болоно һэн.

Монтредо болоһон Конвенцеэр тогтоогдоһон Далайн Хоолойнууд тушаа гурим дүрим Хара Далайдахи державануудай аюулгүй байдалай интереснүүдые хангажа шадахагүй ба Далайн эдэ Хоолойнуудые Хара Далайдахи державануудта хорото зорилгоор хэрэглэхэ ушарые уридшалан зайлуулха условинуудые хангажа шадахагүй байһаниинь дээрэ дурсагдаһан зүйлнүүд баталан харуулна. Дайнай үедэ Далайн Хоолойнуудай гурим дүримые эбдэһэнэй түлөө Турциин правительствоһаа харюусалгые зайлуулха үндэһэ баримта эдэ тайлбарилганууд тэрэшэлэн үгэнэгүй.

Советскэ правительство августын 7-ой ното соогоо Далайн Хоолойнуудта шэнэ гурим дүрим тогтоолгын үндэһэ болгожо табиха табан принципнүүд тухай өөрынгөө һанамжые мэдүүлһэн байгаа. Августын 22-ой Турецкэ ното дээрэһээ хаража үзэхэдэ, Турциин правительство Советскэ тэдэ дурадхалнуудай түрүүшын гурбан пунктые зүбшэн хэлсэлгэдэ табихые арсанагүй. Эдэ дурадхалнууд гэбэл:

1. Далайн Хоолойнууд бүхы оронуудай худалдаа-наймаанай суднануудай орохо гарахын тулада саг үргэлжэ нээлгэтэй байха еһотой.

2. Далайн Хоолойнууд Хара Далайдахи державануудай сэрэгэй суднануудай орохо гарахын тулада саг үргэлжэ нээлгэтэй байха еһотой.

3. Далайн Хоолойнуудаар Хара Далайн державануудһаа бэшэ державануудай сэрэгэй суднанууд, тусгаар хараалагдаһан ушарнуудһаа гадаагуур орожо ба гаража шадахагүй.

Турецкэ правительство болбол энээнтэй дашарамдуулан саашань зарим зарим тайлбарилга хэхэ зэргэтэйбди гэхэтэйгээ хамта дээрэ дурсагдагша гурбан принципнүүдые хэлсээнэй үндэһэн болгожо абахаар бэлэн байһан тухай мэдүүлһэнэйнь түлөө Советскэ правительство ханалтатай мэдүүлхэ байһанаа мэдээсэнэ.

Турциин правительство августын 7-ой СССР-эй нотын 4 ба 5-дахи пунктнуудта заагдаһан дурадхал тушаа ондоо һанамжатай байна.

Советскэ правительство болбол нотын 4-дэхи пунктда Далайн Хоолойнуудай гурим дүримые тогтоохо ябадал Турци ба Хара Далайдахи бусад державануудай эрхэ гэжэ мэдэрхые дурадхаһан байна.

Турциин правительствын талаһаа энэ дурадхалда арсалдаатайгаар хандаһан туладань Советскэ правительство тус асуудал тушаа үлэмжэ тодоор тэмдэглэхэ еһотойбди гэжэ тоолоно.

Энээнтэй дашарамдуулан Советскэ Правительство хадаа Хара Далайе хаагдамал бүтүү далай гэжэ Турецкэ правительствода ойлгуулан анхаруулхые хүсэнэ. Энэ ямар удхатайб гэхэдэ, Хара Далайн Хоолойнуудтахи замууд хадаа үсөөн тоото, тусгаарлабал Хара Далайдахи ородоо хэдэхэн державануудай эрьенүүдтэ асардаг зам мүн гээшэ. Тиимэһээ Советскэ Союз ба Хара Далайдахи бусад державанууд Хара Далайн Хоолойнууд тушаа гурим дүримые түбхинүүлхэ хэрэгтэ үлэмжэ һонирхолтой байһаниинь яһала ойлгосотой. Гэхэтэй хамта, тэдэнэрэй байдалынь бусад державануудай байдалтай сасуулхаар бэшэ. Хаагдамал бүтүү Хара Далайда оруулдаг Хара Далайн Хоолойнуудай удхашанарань, жэшээлхэдэ, Гибралтарска хоолой гү, али Суэцкэ канал гэхэ мэтын дэлхэйн уһан замай удхашанарһаа онсо илгаатай байна. Яахадааб гэхэдэ, эдэнүүд хадаа үсөөхэн тоотой гүрэнүүдтэ орсохо гараха харгынь болодог бэшэ, харин, хэнэйшье мэдэхээр, дэлхэйн гол уһан замууд мүн байнабшуу. Нээрээшье, дэлхэйн иимэнүүд ехэнүүд уһан замуудта үлэмжэ ехэ хэрэгсэлтэй державануудай хабаадалгатайгаар уласхоорондын хиналта тогтоохо шухала байбашье, тиимэ хиналта мүнөө хүртэр тогтоогдоодүй байна. Харин хаагдамал бүтүү Хара Далайда ородог ба гарадаг Хоолойнууд тухай хэлэхэ болоо юм һаа, Турциин, СССР-эй ба Хара Далайдахи бусад державануудай онсо байдалда таарамжатай гурим дүримые Далайн эдэ Хоолойнуудта тогтообол зүйтэй болохо байна.

Энэ асуудалда хангалтагүй Монтриин Конвенци хүртэрөө Далайн Хоолойнууд тушаа гурим дүримые тогтоолгодо Хара Далайн державануудта үлэмжэ эрхэ үгэһэн байна. Нүгөөдэ талаһаа, Монтридохи Конвенцидэ ороходоо, Далайн Хоолойнуудые эзэлхэ талаар Хара Далайдахи державануудай тусгаар эрхэ байдалые нилээд тодорхойгоор харуулһан энэ оной августын 7-ой советскэ дурадхалнуудай түрүүшын гурбан пунктнуудые Турецкэ правительство зүбшөөһэн байна. Далайн Хоолойнууд бүхы оронуудай худалдаа-наймаанай суднануудай орохо гарахын тулада саг үргэлжэ нээлгэтэй байха еһотой, тэрэшэлэн, Далайн Хоолойнууд Хара Далайдахи державануудай сэрэгэй суднануудай орохо гарахын тулада саг үргэлжэ нээлгэтэй байха еһотой, гэбэшье, тэдэ Хоолойнууд Хара Далайн державануудһаа бэшэ державануудай сэрэгэй суднануудай, тусгаар хараалагдаһан ушарнуудһаа гадаагуур, орожо гаража байхын тулада хаалгаатай байха гэжэ энэ дурадхалнууд соо хэлэгдэһэн байна. Бүри 1921 оной мартын 16-да гар табигдаһан советско-турецкэ договор соо Далайн Хоолойнуудта Хара Далайдахи державануудай онсо байдалые шалгаруулан харуулһан эдэ принципүүд мэдэрэгдэһэниинь элитэ байна. Энэ договорой табадахи статьяда иигэжэ хэлэгдэнэ:

«Далайн Хоолойнуудые нээжэ, бүхы арадуудай худалдаа наймаанай харилсаа хэхын түлөө эдэ хоолойнуудаар сүлөөтэйгөөр гаража орожо байха ябадалые хангахын тулада Хара Далайн ба тэрэнэй Хоолойнуудай статудые эсэслэн зохеолгые далайн эрье шадархи оронуудай делегадуудай конференцидэ үгэхые, хэрбээ тэрэнэй гаргаһан шиидхэбэринь Турциин түгэс эрхэ сүлөөдэ, тэрэшэлэн Турциин ба тэрэнэй столица Константинополиин аюулгүй байдалда хохидол үзүүлхэгүй һаань, хэлсээ хэгшэд хоер талаһаа зүбшэнэд».

Тиимэ дээрэһээ, 1921 оной советско-турецкэ договор хадаа Хара Далайн ба тэрэнэй Хоолойнуудай уласхоорондын статудые зохеохо эрхые зүбхэн лэ эрье шадарай орсонуудай түлөөлэгшэдтэ олгохо шухала байһаниие мэдэрһэн дээрэһээ үндэһэ абана. Мүн иимэ статья 1921 оной октябриин 13-да Турци ба Закавказска Советскэ республикануудай хоорондо баталагдаһан договор соо, тэрэшэлэн Турци ба Украинска ССР-эй хоорондо 1922 оной январиин 21-дэ баталагдаһан договор соо бии юм. Дээрэ дурсагдагша договорнуудта Далайн Хоолойнууд тушаа гурим дүримые тогтооһон принципүүдэй байһан ушарань дурсагдагша органуудай ба тэдэнэрэй тоондо Турциин талаһаа энэ принциптэ али зэргын шухала удхашанар олгогдоһон тухай гэршэлнэ.

Дээрэ бүхы хэлэгдээшэ юуе харуулнаб гэхэдэ, августын 7-ой нотын 4-дэхи пункт соо заагдаһан Советскэ правительствын дурадхал Турциин гараа табиһан дурсагдагша договорнуудтай хүсэдөөр тагаралдана. Хара Далайн ба тэрэнэй Хоолойнуудай эдэ договорнуудаар тогтоогдоһон уласхоорондын гурим дүримые бэелүүлхэ ябадалые саашадань хойшолуулха гээшэ юугээршье зүбтүүлэгдэхэгүй байна. Харин эдэ договорнуудта Турцеэр ба Советскэ Союзаар мэдэрэгдэһэн Далайн Хоолойнууд тушаа гурим дүримые тогтоохо принцип бүхы Хара Далайдахи державануудай үндэһэн интереснүүдтэ таарамжатай ба бүгэдэниитын эб найрамдалта ба арадуудай аюулгүй байдалые бэхижүүлхэ бусад гүрэнүүдэй интересэдэ зааханшье харша бэшэ гэжэ һүүлэй дайнай дүй дүршэл баталан харуулна.

Тэрэшэлэн Турецкэ правительство августын 7-ой Советскэ нотын табадахи пунктые арсана. Энэ пункт соо ямар юумэн хараалагданаб гэхэдэ, Турци ба Советскэ Союз Далайн Хоолойнуудта худалдаа наймаанай тамаралгануудые ба аюулгүй байдалые хангажа шадаха ба энээндэ үлэмжэ хэрэгсэлтэй державанууд байһан туладаа Хара Далайдахи державануудта хоротой зорилгоор Далайн эдэ Хоолойнуудые бусад гүрэнүүдэй хэрэглэхэ ушарые уридшалан зайлуулхын тулада Далайн Хоолойнуудые хамтаран хамгаалха ябадалые эмхидхэхэ гэгдэһэн байна.

Советскэ правительствын оруулһан дурадхал Турциин эрхэ сүлөөтэ байдалтай таарахагүй ба тэрэ хадаа Турциин аюулгүй байдалые усадхаһан янзатайгаар Турецкэ правительство мэдүүлнэ. Турецкэ правительство болбол энэ асуудал тушаа Советскэ правительствын ямар нэгэн бодото һанамжануудые дуулаагүй аад, СССР-эй дурадхалнуудые хамтадаа хаража үзэхын түлөө һэдэлгэнүүдые хээгүй аад, иимэ тобшолол гаргаба. СССР-эй ба Хара Далайдахи бусад державануудай аюулгүй байдалые хамгаалха интересүүдтэй нягта барисаатай энэ шухала проблемые Советскэ Союзтай хамтадаа шэнжэлэн үзэхэ алибаа аргые дэмы хосоһоноор арсажа, Турецкэ правительство хадаа СССР-тэй бэе бэедээ этигэлтэй эб найрамдалта харилсаае байгуулха тухай өөрынгөө хүсэл мэдүүлгые буһаха зуураа ямаршье үндэһэ һууригүй ба тэрэшэлэн Советскэ Союзай алдар солодо яабашье таарахагүй һэжэглэлнүүдые гаргана.

Турецкэ ното соо тиимэ һанамжын байбашье, Советскэ правительство хадаа гансахан лэ Турци ба Советскэ Союзай ниитын хүсэлэлөөр Далайн худалдаа наймаанай, тэрэшэлэн Далайн Хоолойнуудта аюулгүй байдал хангагдаха еһотой гэһэн һанамжые барижа байна. Гэхэтэй хамта, советскэ энэ дурадхалнуудые бэелүүлгэ хадаа Турциин эрхэ сүлөөтэ байдалда һаад түбэг хэхэгүй гэхын хажуугаар, гансахан Турциин ябуулха хэмжээ ябуулгануудта ороходоо Турци ба Советскэ Союзай хамтаран ябуулха хэмжээ ябуулганууд Далайн Хоолойнуудые хамгаалан сахиха ябадалые үлэмжэ дээрээр хангаха еһотой гэжэ Советскэ Правительство һанана.

Советскэ Союзтай хамтадаа Далайн Хоолойнуудые хамгаалха ябадалые Турциин талаһаа арсаха ушар эндэ районда аюулгүй байдалые еһотой һайнаар бэелүүлхэ ябадалые Хара Далайдахи державануудһаа хаһана. Үнгэрэгшэ дайнай үедэ осидо хабаатай гүрэнүүд СССР-тэ эсэргүү дайнай операцинуудые ябуулха хэрэгтэ Хара далайе хэрэглэдэг байба. Тэдэнэрэй Хара Далайда зарим сэрэгэй ба сэрэгэй—туһаламжын суднануудые оруулха аргатай байһан ушар энээндэ баһа туһалдаг һэн. 1914 ондо «Гебен» ба «Бреслау» гэжэ немецкэ крейсернүүд гэнтэ Далайн Хоолойнуудаар Хара Далайда орожо ерээд, ород флодто ба Хара Далайн портнуудта добтолго хэһэн ушар һайса һанагдана. Эдэ бүхы ушарнууд хадаа Далайн Хоолойнуудые советско-турецкэ талаһаа хамталаа хамгаалха тухай дурадхалаар Турциин ба Хара Далайдахи бусад державануудай интереснүүдые хараандаа абана гэхэтэй хамта, энэ хамгаалалга гансахан Турциин талаһаа хүсэдөөр хангагдажа шадахагүй байна. Нүгөө талаһаа, СССР-эй дурадхалнуудые арсажа Далайн Хоолойнуудтахи сэрэгэй хэмжээ-ябуулгануудые Хара Далайдахи бэшэ ямар нэгэн державануудтай хамтаржа Турциин бэелүүлжэ байгаа һаань, Хара Далайдахи державануудай аюулгүй байдалда сахи эсэргүү болохонь мэдээтэй. 2100 километр соо оршожо байгаа Хара далайн советскэ эрьенүүд манай ороной шухалын шухала экономическа районуудта хүрэхэ замые нээдэг байһан дээрэһээ, далайн эдэ хоолойнуудые хамгаалха ябадалда Советскэ Союзай бодото хабаадалгатайе ба тэрэнэй аюулгүйе хангаха ябадал СССР-эй ами бэенэй хэрэгсэл дээрэһээ гарадаг байһаниие мартахада буруу болоно гээшэ. Эдэ бүгэдэ хадаа Далайн Хоолойнуудые хамгаалха хэрэг Турци ба СССР-эй хамтын хүсөөр бэелүүлэгдэхые ба бүхы Хара далайдахи гүрэнүүдэй аюулгүй байдалые хангаха зорилготой байһыень Советскэ Правительствын шухала гэжэ тоолодог ушарые тайлбарилжа үгэнэ гээшэ.

Турецкэ правительствын, Нэгэдэмэл Нацануудай организацида түшэг баридаг ушар тухай хэлэхэ болоо һаа, Советскэ Правительство болбол августын 7-ой ното соо хэлэгдэһэн тэрэнэй дурадхал, дурсагдагша организациин принципнүүд ба зорилгонуудтай хүсэд тааралдана гэжэ мэдүүлхые шухалаар тоолоно. Энэ дурадхал хадаа улас хоорондын худалдаа наймаанай ниитын интересүүдые хангадаг байһанһаа гадна, тэрэшэлэн Хара Далайн державануудай аюулгүй байдалые дамжаха условинуудые бии болгожо, бүгэдэниитын, эб найрамдалые бэхижүүлхэ ябадалда туһална.

Советскэ правительство хадаа Монтредохи Конвенциин процедурые шэнээр хаража үзэхэ тухай Турецкэ правительствын хэһэн һанамжанууд Монтредо баталагдаһан Далайн Холойнууд тухай Конвенци мүнөө үеын условинуудта таарахагүй байһан туладаа тэрэшэлэн шэнэшэлэн харагдаха гэһэн гурбан державануудай Берлинскэ конференциин шиидхэбэриие хараандаа абаагүй байһаниие тэмдэглэхые шухалашална. Далайн Хоолойнууд тушаа гурим дүрим тухай асуудал тушаа конференци тухай хэлэхэ болоо һаа, тиимэ конференциие зарлахынгаа урда тээ, энэ асуудалые мүн тэрэ лэ шиидхэбэреэр уридшалан харагдаһанай еһоор правительствонуудай хоорондо сэхэ хэлсээн хэхэ мэтээшэлэн нилээд дүүрэнээр зүбшэн хэлсэгдэхэ еһотой гэжэ Советскэ Правительство һанана.

Итальянска колонинууд тухай асуудал тушаа дүрбэн державануудай деклораци

ПАРИЖ, сентябриин 25. (ТАСС). Дүрбэн агууехэ державанууд итальянска колонинууд тухай дооро дурсагдагша деклораци толилобо:

1. СССР, США, Нэгэдэмэл королевствын ба Франциин правительствонууд Италитай эб найрамдалай договорой хүсэндөө ороһон сагһаань (үдэрһөө) хойшо нэгэ жэлэй турша соо договорой статьягай еһоор эзэлхэ эрхээ Италиин талаһаа арсаха еһотой. Италиин Африкада эзэмдэн байгаа газарнуудай хуби заяае хамтын шиидхэбэреэр эсэслэн тодорхойлхо гэжэ хэлсэбэ.

2. Дүрбэн державанууд хадаа эдэ территоринуудай хуби заяае эсэслэн тодорхойлжо, эндэхиин арад зоной хүсэл һаналые ба энхэ амгалан ажа һуудалые хараанда абажа, тэрэшэлэн эб найрамдалта ба аюулгүй байдалай эрилтэнүүдые, бусад энээндэ һонирхолтой һанамжануудые хараандаа абажа хилэнүүдые зохимжотойгоор тааруулан тодорхойлхо байна.

3. Тус договорой хүсэндөө ороһоной һүүлээр жэлэй турша соо эдэ территоринуудай ямар нэгэнэйнь хуби заяан тухай хэлсээн туйлагдаагүй һаа, дүрбэн державанууд тус асуудалые нэгэдэмэл нацануудай Генеральна Ассамблейдэ үгэхэ.

4. Гадаадын хэрэгүүдэй министрнүүдэй орлогшонор энэ асуудал тушаа Министрнүүдэй Советтэ өөһэдынгөө һайшаал дурадхалнуудые оруулхын зорилготойгоор итальянска колонинууд байһан газарнуудай хуби заяа тухай асуудалые үзэн хаража үргэлжэлһөөр байна. Тэрээнһээ гадна энэ асуудал тушаа шухала мэдээнүүдые орлогшонорто хүргэхын түлөө тэдэнэр итальянска колонинууд байһан ямаршье газарта шалгалта хэхын тулада комиссинуудые эльгээхэ байна.

Парижска Амгалан тайбанай конференци дээр

ПАРИЖ, сентябриин 26. (ТАСС-эй тусхай корр.). Мүнөөдэр Амгалан тайбанай конференциин пленарна заседани болобо. Заседани дээрэ Бирнс (США) түрүүлэгшээр hууба.

Албанида табиhан грециин территориальна эрилтэнүүдые хаража үзэхэ тухай шиидхэбэриие болюулга

Албанида табиhан греческэ территориальна эрилтэнүүдые хэлсэжэ үзэхыень Гадаадын Хэрэгүүдэй Министрнүүдэй Соведтэ даалгаха гэhэн резолюциин проектые конференциин удаадахи пленарна заседани дээрэ хэлсэн үзэхэ зүйлдэ оруулхые греческэ делегаци нэгэ hарын үмэнэ августын 30-да болоhон Амгалан тайбанай конференциин пленарна заседани дээрэ эриhэн байна.

Хэн нэгэнэй булимтаран эзэлхын эрилтэнүүдые хаража үзэхэ гү, али дэмжэхын тула бэшэ, харин дайсан байhан табан оронуудтай хэгдэхэ эб найрамдалай проектнүүдые хаража үзэхын тула байгуулагдаhан Амгалан тайбанай конференциин өрхэ түлөөлэлгэдэ энэ дурадхалай зүрюу хэрэг болохо тулань, хэдэн делегацинууд, тэрэнэй тоодо СССР-эй, Югославиин ба Украинын делегацинууд эрид буруушаалгын үгэ хэлээ. Албанида табигдаhан греческэ правительствын территориальна эрилтэнүүд тушаа гараhан шууяан хадаа тэрэ үедэ королиие бусаахын ашагта Грецидэ бэлэдхэгдэжэ байhан плебисцидэй дүндэ нүлөөлхэдэ хэрэгтэй байгаа гэжэ зарим нэгэ делегадууд тэмдэглэhэн байгаа.

Греческэ түлөөлэгшэдэй мэхэ гоходо эсэргүүсэжэ ябуулагдаhан үнэнтэ шалтагаануудай байгаашье hаань, тусхай бүлэг делегацинууд, илангаяа Америкын Холбоото Штадуудай ба Великобританиин делегацинууд дурсагдаhан дурадхалые абаха гэжэ баалажа байhан юм. Энэ дурадхал голосованида табигдажа, 12 голосоор абтаа hэн. Энээндэ эсэргүү долоон голосууд байба, хоер делегаци hаналаа мэдүүлбэгүй. Тиигэжэ, Албанида табигдаhан греческэ территориальна эрилтэнүүдые хаража үзэхые Гадаадын Хэрэгүүдэй Министрнүүдэй Соведтэ конференцээр даалгахын тула греческэ делегацяар дурадхагдаhан резолюциин проектые Амгалан тайбанай конференциин удаадахи пленарна заседани дээрэ хаража үзэгдэхэ болоhон байгаа.

Гэбэшье, сентябриин 6-да болоhон удаадахи пленарна заседани дээрэ энээн тухай хэншье hануулаагүй байха юм. Түсэбэй еhоор сентябриин 1-дэ хараалагдаhан плебисцит Грецидэ үнгэрөө. Хажуу тээhээ дэмжэгдэhэн греческэ реакционернүүд хашаха мүрдэхын элдэб бүхы аргануудые хэрэглэжэ, королиие бусааха тухай шиидхэбэри абан, өөрынхеэ түйлажа шадаба. Албанида табигдаhан греческэ территориальна эрилтэнүүдэй асуудалые бодото дээрэнь хаража үзэхэ болоо hаа, Амгалан тайбанай конференци яагаашье хадаа тэдэнэй хүсэлые дэмжэхэгүй байна гэжэ греческэ делегаци этигэhэн байна. Тиимэ ушарhаа греческэ делегаци болбол конференциин пленум дээрэ өөрынгөө резолюциин проектые хаража үзэхые баалахаhаа байтагай, харин энээн тухай хэрбээ бүгэдөөрэн мартаhан байгаа hаань, тэрэ баярлаха байгаа. Августын 30-ай дурасхалта заседани дээрэ тэрэниие эдибхитэйгээр дэмжэhэн бусад делегацинууд болбол мүн лэ тус хэрэгые дарахые бодобо.

Мүнөөдэрэй пленарна заседаниин хэлсэхэ зүйлдэ греческэ резолюциин проект дахяад оруулагдаагүй. Үгэ абаhан югославска түлөөлэгшэ Кардель гэгшэ энээн тухай hануулба. Үнгэрhэн ба мүнөө боложо байгаа заседаниин хаража үзэлгэдэ греческэ дурадхал табигдаагүй байhан дээрэhээ, энэ асуудал хадаа конференциин хэлсэхэ зүйлнүүдhээ абтаба гэhэниие тэмдэглэнэ гээшэ гэжэ хэлэбэ.

Арадуудай эб найрамдалтай байхые хүсэгшэд бүхэн, мүн тэрэшэлэн фашистска эзэмдэгшэдтэ эсэргүү өөрынгөө греческэ тэмсэлээр засагаа гартаа абаха эрхэ олоhон, хамагай аза золгүй греческэ арад энээндэ баяр хүргэхэ байна гэжэ Кардель үргэлжэлүүлбэ. Тиихэтэй хамта, энэ байдал хадаа али бүхыгөөр гүжэреөгдэжэшье байгаа hаа, өөрынгөө эрэлхэг ябадалаар дэлхэйн олониитын hаналай талархалые олоhон, багаханшье hаа, габьяата албанска арадые тооhон ябадалые харуулна. Гэбэшье, энэ асуудал үшөө эсэслэн шиидхэгдээгүй байна гэжэ би hананаб. Хэрбээ греческэ резолюциин проект зайлуулагдаа хадаа, энэнь манай конференциин

протоколдо бэшэгдэхэ еhотой. Карделиин үгэ хэлэжэ байхадань, түрүүлэгшэ Бирнс болбол ораторай үгэ хэлэлгые бүдүүлигээр таhалжа, зүбшэн хэлсэхэ гэжэ Бирнсын дурадхаhан асуудалhаа ондоо асуудалаар үгэ хэлэбэ гэжэ шалтаад, тэрэнэй үгэ хэлэлгые болюулхые hэдэбэ. Зарим делегадууд, илангаяа советскэ делегациин толгойлогшо Молотов ба Украинын түлөөлэгшэ Барановский гэгшэд заседани ябуулха демократическа гурим журамые эбдэhэн ябадалда буруушаажа, түрүүлэгшэ хадаа Югославиин делегадта өөрынгөө үгэ хэлэлгые дүүргэхын арга-боломжо олгохые эриhэн байна. Бирнс Карделиин үгые хаhаха hэдэлгэhээ арсаха баатай болобо.

Конференциин олон хабаадагшадаар hайшаагдажа үгтэгдэhэн Карделиин үгэ хэлэhэнэй hүүлээр Бирнс болбол греческэ делегаци хадаа өөрынгөө табиhан асуудалые зүбшэн хэлсэхые баалаха хүсэлэнгүй ба тэрэ асуудалые зүбшэн хэлсэхэ зүйлнүүдhээ абаха гэжэ тоолоhониие зүбшөөрхөө бэлэн байhанаа, конференциин генеральна секретарьта мэдээсэбэ гэжэ мэдүүлбэ. Грециин түлөөлэгшэ болбол Албанида табигдаhан территориальна эрилтэнүүд тухай асуудалые Гадаадын Хэрэгүүдэй Министрнүүдэй Соведэй үмэнэ шууд hэргээн табиха эрхые греческэ делегаци өөртөө үлөөнэ гэжэ хэлээд, Бирнсын хэлэhэниие баталба.

Тиигэжэ греческэ плебисцит болохын урда тээ энэ асуудалые конференциин заседани дээрэ табиха гэжэ, тиимэ ехэ шанга эрилтэ хэгшэд ба тэдэниие тиимэ элирхэйгээр дэмжэгшэд болбол мүнөө өөhэдынгөө резолюциин проектhээ эшүүритэйгээр, аргааханаар hалахые оролдоhон байна. Советскэ делегациие толгойлогшо Молотов болбол августын 30-да конференцээр абтаhан шиидхэбэри хүсэгүй болгогдобо гэжэ советскэ делегаци зүб ойлгоно гээшэ гү гэжэ асууба.

Бирнс болбол энэ асуудалда сэхэ харюу үгэхэhөө зайлахые оролдоhон ба тодорхой бэшэ мэдүүлгээр тэрээнhээ hалахые hэдэhэн байгаа.

—Греческэ делегациин оруулhан дурадхал болбол мүнөө хүсэгүй болгогдоо. Тиимэ ушарhаа конференциин хэлсэхэ зүйлдэ энээнэй талаар юушье байгахүй... гэбэ.

—Зүгөөр, августын 30-ай конференциин шиидхэбэри бии. Энэ шиидхэбэри хүсэндөө үлэхэ гү, али хүсэнгүй болгогдохо гү? Энээниие бидэндэ тайлбарилжа үгэхые түйлагдана гэжэ Молотов хэлэбэ.

Бирнс мүн лэ сэхэ харюуhаа зайлахые оролдобо. Греческэ делегаци хадаа өөрынгөө дурадхалые бусаажа абана, тиимэhээ конференциин үмэнэ ямаршье асуудал табигданагүй гэжэ тэрэ дабтаба.

Энэ асуудалые хаража үзэлгэ ашаггүй гэжэ тиихэдэ советскэ делегациин тоолоошье хадань, августын 30-да конференци болбол 7 делегаци эсэргүүсэжэ ба хоер делегациин hаналаа үгөөгүй байхада 12 голосоор конференциин hаяар болохо заседаниин хэлсэхэ зүйлдэ греческэ дурадхалые табиха гэhэн шиидхэбэриие абаhан байгаа hэн,—гэжэ түрүүлэгшэдэ Молотов hануулба.

—Бидэнэй дундаhаа хэншье, мүн тэрэнэй тоодо түрүүлэгшэшье шиидхэбэриие хүсэгүй болгохо гэжэ түлөөлэгдөөгүй байhаниинь эли бэшэ аал? Хэрбээ мүнөө делегадуудай hаналай еhоор энэ асуудал хүсэгүй болгогдоо хадань, конференци болбол августын 30-да баталагдаhан резолюциие хүсэгүй болгохо гэhэн шиидхэбэри абаха еhотой гэжэ Молотов хэлэбэ.

Энээндэ харюу болгожо хэлэхэдээ, нэгэнтэ өөрынгөө оруулhан резолюциин проектые греческэ делегациин бусаажа абаа хадань, августын 30-да абтаhан шиидхэбэри хүсэгүй болгогдоно гэжэ Бирнс мэдүүлбэ.

Энээнэй hүүлээр В. М. Молотов өөрынгөө эсэсэй мэдүүлгые иигэжэ хэлэбэ:

—Августын 30-ай өөрынгөө шиидхэбэриие конференциин хүсэгүй болгоhондонь советскэ делегаци ханангi байhанаа мэдүүлнэ. Тиигэжэ августын 30-да Бирнс, Александер ба бусад хэдэнээр баалагдаhан ба тиихэдэ шухала ба яралтай гэжэ соносхогдоhон конференциин шиидхэбэри ямар нэгэн талаhаа арсалтагүйгөөр оршуулагдаhан байна.

Тэрэ хадаа хэн нэгэниие hонирхуулхаа болео, мүнөө яажа түргэнөөр ба багаар ажаглагдажа тэрээнhээ hалахые хүсэhэн байнал. Ушарынь хадаа, Албаниhаа барим талан эзэлхэ гэhэн Грециин эрилтэнүүдые үмөөрэхые конференциие уялгалха шэнэ hэдэлгэ хадаа тиимэ эрилтэнүүдые хамгаалагшадта hайн юумэ юушье олгохогүй байhаниинь эли болоhон байгаа ха.

Греческэ реакционернүүдэй hэдэлгэ, юрэнхыдөө арадуудай эб найрамдал ба аюулгүйн хэрэгтэ юушье болохогүй, өөрынгөө зорилгоор амгалан тайбанай конференциин трибуные ашаглаха гэжэ тэдэнэй ара нюргандань байгшадай hэдэлгэ энээгээр дүүрэн элирүүлэгдэhэн байна. Тиихэтэй хамта Албанида табигдаhан дэмжэхэ боломжотой гэжэ мүнөө хэнэйшье тоолоогүй Грециин территориальна эрилтэнүүдэй нэрэнь гутаагдаhан байха юм.

Гадаадын Хэрэгүүдэй Министрнүүдэй Соведэй дурадхаhан Триестын Сүлөөтэ Территориин хилэнүүд ба Итало-Югославска хилые hайшаалга

ПАРИЖ, сентябриин 28. (ТАСС-эй спецкорр.). Хэнэйшье мэдэhээр, Итали тушаа политическэ ба территориальна асуудалнуудай талаар комисси болбол итало-югославска хилэ ба Триестын Сүлөөтэ Территориин хилэнүүдые хаража үзэлгые үшөө сентябриин 20 болтор дүүргэhэн байгаа. Гадаадын Хэрэгүүдэй Министрнүүдэй Соведэй дурадхаhан проектдэ оруулагдаhан бүхы заhабаринууд зайлуулагдаhан юм.

Советскэ делегациин түлөөлэгшэ А. Я. Вышинский болбол хилэ хаража үзэлгэ дүүрhээр 9 заседани үнгэрөө гэжэ үсэгэлдэр мэдүүлээд, шиидхэбэри гаргаха ябадалай hаатаhанай шалтагааниинь юун бэ гэжэ асуудал табиhан байна.

Тиимэ дээрэhээ советскэ делегаци болбол итало-югославска хилэ ба Триестын Сүлөөтэ Территориин хилэнүүд тухай хэлэгдэhэн гурбадахи, дүрбэдэхи статьянуудые ба 16-дахи статьягай ядабаа нэгэдэхишье пунктые голосованида унжагайралтагүйгөөр орохо гэжэ дурадхаба. Советскэ делегациин дурадхал Югославиин делегацяар дэмжэгдээд, абтаhан байна. Итало-югославска хилэ ба Триестын Сүлөөтэ Территориин хилэнүүд тухай асуудал мүнөөдэрэй заседаниин хэлсэгдэхэ зүйлнүүдтэ оруулагдаба.

Югославска делегациин дурадхал

Заседаниин эхиндэ Югославиин делегаци болбол иимэ резолюциие абахыень конференциин пленумдэ hайшаан дурадхаха гэжэ дурадхаба. «Сүлөөтэ город Триестын хилэнүүд тухай шиидхэбэриие конференци болбол Гадаадын Хэрэгүүдэй Министрнүүдэй Соведтэ үгэнэ, тэрэнь Югославитай уридшалан хэлсэhэнэй hүүлээр шиидхэбэри абаха байна».

Энэ дурадхалые аршалжа үгэ хэлэхэ зуураа югославска делегаци болбол Югослави ба Итали болон сүлөөтэ Триестын хоорондохи хилэнүүд болохо французска линиие зүбшөөржэ шадахагүй байна гэжэ югославска делегациие толгойлогшо Кардель хэлэбэ.

Французска лини гэдэгые буруушааhан өөрынгөө дурадхалые үндэhэлхэ зуураа Кардаль болбол югославска арадууд тэрээниие зүбшөөржэ шадахагүй гэжэ тэмдэглэбэ. Иимэ дээрэhээ правительство хадаа Италитай хэгдэхэ эб найрамдалай договорто гараа табижа шадахагүй,—гэжэ Кардель мэдүүлбэ. — Энэ хадаа центральна Европодохи ба мүн тэрээнhээ гадуурхишье уласхоорондын харилсаае бусайдуулха байhаниинь тон элитэ. Иимэ дээрэhээ Гадаадын Хэрэгүүдэй Министрнүүдэй Совет болбол Югославитай хэгдэхэ хэлсээнэй формулые олохоор түлөөлэгдэхэ ба тэрэ хэлсээнэй үндэhэ hуури дээрэ югославско-итальянска хилэ ба сүлөөтэ Триестын хилэнүүд тухай гүйсэд шиидхэбэри абаха ёhотой гэжэ югославска делегаци дурадхана.

Сенатор Коннэли демократиие яажа ойлгоноб

Югославска делегациин дурадхал США-гэй делегациин талаhаа ехэл сухалтайгаар хүлеэгдэбэ. Сенатор Коннэли үгэ абаба. Тэрэнэй үгэ хадаа Югославиин арадуудай ажа амидаралай интересүүдые хараалhан асуудалаар өөрынгөө hаналые мэдүүлhэн, югославиин делегациие ноен янзаар зандарhан хашхараанда адляар дуулдаба.

Хамагай түрүүндэ Коннэли болбол югославска делегациин дурадхаhан резолюциие абаха ябадал итало-югославска хилэ ба Триестын Сүлөөтэ Территориин хилэнүүд тухай асуудалнуудаар конференциин дурадхалнуудые зүндэнь усадхаха хэрэг болоно гэжэ харуулхаар забдаба. «Бэе дээрээ харюусалга абаха ябадалhаа арсаха гээшэ конференциин нэрэ түрэтэй ниилэшэгүй»—гэжэ Коннэли хөөрүүгээр хэлэбэ.

США-гэй түлөөлэгшын энэ мэтын заналтануудайнь үндэhэ hууригүй бэшэ байhаниинь харахада бэрхэтэй бэшэ. Юундэб гэхэдэ, югославска делегаци болбол Гадаадын Хэрэгүүдэй Министрнүүдэй Соведэй дурадхалнууд тушаа өөрынгөө позициие мэдүүлхэhээ арсахыень конференциhээ юрдөөшье эреэгүй байгаа. Тэрэ хадаа хилэнүүд тухай гүйсэд шиидхэбэри абахынгаа урда тээ энэ асуудалай талаар Югославитай хэлсэхэ арга бэдэрхыень Министрнүүдэй Соведтэ конференциин дурадхахые эриhэн байгаа.

Саашадаа Коннэли болбол югославска делегациие... демократическа бэшэ гэжэ гэмнэбэ. Энэ хэрэгые иимэ балар бүүдэгэрээр харуулаад, Коннэли болбол югославска делегациин дурадхаhан резолюциие комиссиин зайлуулхые эрибэ.

Энэ эрилтэнь советскэ делегациин түлөөлэгшэ Вышинский гэгшээр зүб зүйтэйгөөр арсагдаба.

А. Я. Вышинскиин хэлэhэн үгэ

Энэ асуудалай талаар югославска делегацида хандуулжа сенатор Коннэли гэгшын уур сухалтайгаар үгэ хэлэhэндэнь өөрынгөө гайхаhаниие мэдүүлээд, Вышинский иигэжэ хэлэбэ:

—Югославска дурадхалай удхань демократизмын принципүүдтэ юугээрээшье зүрюу бэшэ юм. Коннэлиин hанаhанай ёhоор, югославска делегациин мэдүүлгын эгээл хуулита удхатай газарыень абаад үзэе. Тэндэнь югославиин правительство болбол югославиин интересүүдтэ зүрюу шиидхэбэринүүдтэ гараа табихагүй гэжэ хэлэгдэнэ. Антидемократическа юумэ эндэ юун байгаа юм? Иимэ ябадалые зүбшөөржэшье гү, али зүбшөөрэнгүйшье байжа болохо, теэд өөрынгөө арадай интересүүдэй түлөө тэмсэжэ байгаа делегаци болбол энэ интересүүдтэ зүрюу шиидхэбэри абтаа hаань, ямар позици эзэлхэ тухайгаа эли тодо ба эридээр конференцидэ мэдүүлжэ байна. Теэд, эндэ демократическа бэшэ юу байнаб? Демократизм хадаа олонхеор абтаhан шиидхэбэридэ үсөөн талын гансашье мэдэгдэхэ байhаниие бэшэ, харин олонхиин hанал бодолые зүбшөөржэ, олонхиин ямаршье үе ба ушарнуудта зүб зүйтэй ба үнэн сахэ байhаниие заабол мэдэрхэ ябадал болоно аал? Заримдаа олонхиин төөришэдэг, тиихэдэ үсөөн талын зүб байха ябадал ушаралдадаггүй аал?

Триестын Сүлөөтэ Территориин хилэ тухай асуудалые шиидхэхэ ябадалые Триестын Сүлөөтэ территориин статудай тэдэнэй үзэмжөөр «хангалтатай» байха ябадалтайнь холбохо гэhэн американска делегациин мэдүүлгые Вышинский мүн лэ hануулна. Энэ хадаа югославска делегациин мэдүүлгэдэ байhан юумэндэ орходоо ехэхэн лэ удхатай гээшэ гэжэ Вышинский хэлэбэ. Министрнүүдэй Соведтэ французска линитэй зүбшөөрхэ зуураа, американска делегациин бэе дээрэ тусхай уялга абаhаниинь мэдээжэ. Тиибэ яабашье, американска түлөөлэгшэ хадаа дүрбэн министрнүүдтэй зүбшэлсэhэн хилэнүүд тухай асуудалые американска делегациин үзэмжээр «хангалтатай» байха ёhотой статут тухай асуудалтай холбохые болохо шэнгеэр ба тэрээнhээ байтагай шухала шэнгеэр тоолоно. Энэ хадаа сэхэ эрилтэ табиhан ябадал болоно. Энээниие демократиие эбдэhэн ябадал гэнэ бэшэб, теэд энэ хадаа Гадаадын Хэрэгүүдэй Министрнүүдэй Соведтэ бэе дээрээ абаhан уялгые эбдэhэн ушар болоно. Тиимэ дээрэhээ эдэ асуудалнуудай бэе бэетэеэ холбогдохогүйень бидэнэр баадханабди. Тэдэниие холбохо гээшэ Министрнүүдэй Соведээр абтаhан шиидхэбэриие эбдэхэ ябадал мүн болонобшуу.

Югославска дурадхал хадаа демократида зүрюу удхатай американска делегадай hана... лые советскэ делегаци зө... шадахагүй гэжэ Вышинский... лон тэмдэглэбэ.

Хилэнүүд тушаа асууда... Югославитай хэлсэхэ арга... бэдэрхэ эрхэ Гадаадын Хэ... Министрнүүдэй Соведтэ үгэ... рэниие хилэнүүд тушаа абта... сэд шиидхэбэриин үндэhэ... болгохые югославска деле... радхана гэжэ Вышинский... Демократическа бэшэ эндэ ю... наб? Советскэ делегациин hа... хэрбээ Министрнүүдэй Сове... лавска делегациие үшөө нэгэ... наад, эсэсээгээ шиидхэбэри... даа тэрэнэй hанал бодолые... даа абаа hаань hайн байгаа...

Гадаадын Хэрэгүүдэй Министрнүүдэй Со... дурадхалнууд hайшаагдаба

Удаань Бразилиин түлөөлэгшэ үгэ хэлэжэ, «хэрбээ югославиин дурадхалай түлөө нэгэшье голос үгтөө hаа, тэрэ хадаа Бразилиин голос байха» гэhэн мэдүүлгээр эхилээд, югославска дурадхалда хэдэн олон заhабаринуудые оруулжа, тэрэниие бодото дээрэнь үгы болгоhон ябадалаар үгэеэ дүүргэбэ.

Өөрынгөө дүүргэлтын богонихон үгэ соо Кардель болбол Коннэлиин үнэн бэшэ заналтануудые буруушааба. «Бидэнэр өөрынгөө дура зоригые конференцидэ баадхана бэшэбди, харин французска линиин метр бүхэниие абахаар эрилтэ табижа, манда захирха услови эндэ байгуулна»,—гэжэ тэрэ хэлэбэ.

hүүлэй үедэ уласхоорондын харилсаануудта дэлгэрhэн захиралта ба айлгалтын системые бидэнэр зайлуулнабди гэжэ Кардель мэдүүлбэ.

Югославска резолюциин түлөө СССР-эй, Белоруссиин, Польшын, Чехословакиин, Украинын, ...виин делегацинууд голо... Тэрээндэ эсэргүүгээр США-... тралиин, Бельгиин, Бразилиин... дын, Хитадай, Франциин, А... Грециин, Индиин, Шэнэ Зе... Голландиин, Южно-Афр... Союзай делегацинууд голо... Голосованида хабаадахаhаа... пиин делегаци арсаба. Ин... резолюци зайлуулагдаhан б...

Тэрээнэй удаа итало-юго... хилэ ба Триестын Сүлөөтэ Т... риин хилэнүүдые тодорхойл... нистрнүүдэй Соведэй редак... бигдаhан эб найрамдалай до... проектын гурбадахи, дү... статьянууд ба 16-дахи ст... нэгэдэхи пункт голосованида... даба. Эдэ статьянууд 12 го... 5 голос эсэргүүтэйгээр ... БССР, Польшо, Чехословаки... лави) абтаhан байна. Гурба... гацинууд (Бельги, Бразили, ...пи) голосовалхаhаа арсаба.

Югославска делегациин деклараци

Голосованиин дүнгүүдые соносхоhоной hүүлээр югославска делегациие толгойлогшо Кардель иимэ деклараци уншажа үгэбэ:

« Конференцидэ хабаадагша олонхи гүрэнүүдэй өөрынгөө позицида үлэhэнииень югославска делегаци гэмшэлтэйгээр тэмдэглэнэ. Эб-тэй шиидхэбэринүүдые түйлахаар хүсэhэн югославска делегациин ба бусад делегацинуудай оролдобошье, олонхи делегацинууд хадаа өөрынгөө дура зоригые Югославида баадхажа, харин дарлалтаhаа сүлөөлэгдэхөөр словенскэ ба хорватска арадуудай оролдолгодо hаад ушаруулна. Италитай хэгдэхэ эб найрамдалай договорто, хэрбээ тэрэ договорой мүнөөдэр абтаhан шиидхэбэри дээрэ үндэhэлэгдэхэ юм hаань, гараа табихагүй ба Ю... болбол өөрынгөө армиие ... хойто хубиhаа гаргахагүй... югославска правительствын... hөө мэдүүлхэhээ ондоо юумэ... югославска делегаци хэхэ ... байна.

Италитай хэгдэхэ эб найр... договорой үндэhэ hууридань... лави тушаа захиралта бэшэ... союзнигуудай хоорондохи ... рисаата харилсаанууд байха... гэжэ югославска делегаци ... Хэрбээ иимэ ябадал түйла... hаа, Италитай хэгдэхэ энэ ... ямаршье аша үрэгүйгөөр ... державануудай хоорондохи... дүйн харилсаанда тон муу... боложо үгэхэ байна».

Югославиие дахяад харшална

Италитай хэгдэхэ эб найрамдалай договорой проектын дүүргэлтын хубида нэмэлтэ оруулха тухай США-гэй делегациин оруулhан дурадхал Югославиин делегациин эзэлhэн позицитай нягта холбоотой байна. Тэрэ дурадхал хадаа эб найрамдалай договороор тодорхойлогдоhон союзна ба холбоото державануудта үгтэхэ эрхэнүүдые договорые ратифицироваалаагүй гүрэнүүдтэ үгэхэгүй гэhэн тусхай статья оруулхаар хараалhан байна. Тиихэтэй хамта, комиссяар урдахи заседани дээрэ баталагдаhан договорой проектын 78-дахи статья иимэ условинуудтай, тиимэhээ нэмэлтэ статьяе оруулха ямаршье шухала хэрэггүй.

Энээн тушаа үгэ хэлэhэн Югославиин түлөөлэгшэ гадаадын хэрэгүүдэй министр Симич зааhан байна. hайшаагдаhан статьяе дабтажа хэлэhэн американска дурадхал... луулхаар тэрэ хэлэбэ. Амер... дурадхалай бодото удхые ... лээд, энэ ушар хадаа югосла... легацида баалалта гаргаха ... болоно, югославска арадай ... сүүдтэ харша шиидхэбэриие ... хүлеэн абахые баалана гэжэ ... лавска түлөөлэгшэ тэмдэглэ...

США-гэй делегациин ... болбол Югослави тушаа ... айлгалта гаргахаар hэдэнэ... Югослави болбол ямаршье ... айлгалтаhаа айхагүйгөө ха...

США-гэй делегациин ору... радхал болбол бодото дээрэ... рамдалай договорой проекты... хи статьяhаа юугээрээшье ... гүй гэжэ советскэ делегат ... ский тэмдэглэбэ.

США-гэй делегациин дура... лосованида табигдажа гурба... үлүүтэйгээр абтаhан байна.

Албаниин хуулита эрхэнүүдые тоохо... арсаха ябадал

Югославска делегаци болбол Албаниин хуулита эрхэнүүдые комиссиин тоохын түлөө үшөө нэгэ оролдолго гаргаба. Албани болбол союзна ба холбоото гүрэнүүдэй нэгэниинь болоно гэжэ эб найрамдалай договорой проектын дүүргэлтын тогтоолнуудай нэгэндэнь бэшэхые Югославиин түлөөлэгшэ дурадхаба.

—Үнэн зүбые мэдэрхэ ябадал болбол Италитай хэгдэхэ эб найрамдалай договорто гараа табиhан гүрэнүүдэй бүхы эрхэнүүдые Албанида үгэлсэхын шухала байhаниие харуулна. Тиигээгүй hаа, Албани болбол имагтал договороор хар... эрхэнүүдгүй байха бэшэ, мү... тэрэнэй уялгануудhаашье ... дэhэн байха болоно,—гэжэ ... лавска түлөөлэгшэ хэлэбэ.

Албаниин хуулита эрхэн... хо тухай югославска дурадх... сованида табигдаба. Комисс... радхалые 14 голосой олон... луулба. 5 голос Югославска... халай түлөө үгтэбэ.

Харюусалгата редактор Ц. Д. ДАМДИНЖА...

РЕДАКЦИИН АДРЕС: г. Улан-Удэ, ул. Ленина 26. (ТЕЛЕГРАФНА АДРЕС. Улан-Удэ Унэн). ТЕЛЕФОНУУД: ответ. редактора—23. АТС—1-80; зам. редактора — 23. ответ. секретаря—3-23; отделов: партийной и комсомольской жизни, сельского хозяйства — 3-23 (2 зв.), культуры и быта, промышленности и транспорта — 4-52; писем трудящихся, внутренней информации и переводов—4-52 (в зв.); об'явлений — 2-64 (2 зв.).

Н—00703. Типография Государственного газетного издательства при Совете Министров БМАССР. тираж